

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЗАПОРІЗЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІСТОРИЧНИЙ ФАКУЛЬТЕТ
КАФЕДРА ВСЕСВІТНЬОЇ ІСТОРІЇ ТА МІЖНАРОДНИХ ВІДНОСИН**

**Кваліфікаційна робота
магістра**

на тему «Молодіжні жіночі організації Третього Рейху (1933-1945 рр.)»

Виконав: магістрант II курсу, групи 8.0329-і
спеціальності 032 історія та археологія
освітньої програми: історія
Магдич Максим Ігорович

Керівник професор кафедри всесвітньої історії
та міжнародних відносин, професор, к.і.н.
_____ Давлетов О.Р.

Рецензент доцент кафедри всесвітньої історії
та міжнародних відносин, доцент, к.і.н.
_____ Казакова О.М.

Запоріжжя
2020 рік

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЗАПОРІЗЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ**

Факультет історичний

Кафедра всесвітньої історії та міжнародних відносин

Освітній рівень другий (магістерський)

Спеціальність 032 історія та археологія

ЗАТВЕРДЖУЮ

**Завідувач кафедри всесвітньої
історії та міжнародних відносин**

Маклюк О.М. _____

11 грудня 2020 року

**З А В Д А Н Н Я
НА КВАЛІФІКАЦІЙНУ РОБОТУ СТУДЕНТУ**

Магдичу Максиму Ігоровичу

1. Тема роботи: Молодіжні жіночі організації Третього Рейху (1933-1945 рр.), керівник роботи к.і.н. професор Давлетов О.Р., затверджені наказом ЗНУ № 505-с від 30 квітня 2020 року.
2. Строк подання студентом роботи 10 грудня 2020 року.
3. Вихідні дані до роботи: Гитлер А. Моя боротьба. Каунас: ГПО «Гинтарс», 1992. 591 с.; Моссе Дж. Нацизм и культура. Идеология и культура национал-социализма. Москва: ЗАО Центрполиграф, 2003. 446 с.; Пикер Г. Застольные разговоры Гитлера. Смоленск: Русич, 1993. 297 с.; Раушнинг Г. Говорит Гитлер. Зверь из бездны. М.: Наука, 1993. 499 с.; Baldur von Schirach. Die HitlerJugend. Idee und Gestalt. Leipzig, 1934. 220 s.
4. Зміст розрахунково-пояснювальної записки (перелік питань, які потрібно розробити): дослідити історію становлення організації «Союз німецьких дівчат»; охарактеризувати структуру та вектори діяльності молодіжних жіночих організацій нацистської Німеччини; розкрити «ідеал німецької жінки» у світогляді націонал-соціалізму; провести порівняльний аналіз «Союзу дівчаток», «Союзу німецьких дівчат» та товариства «Віра та краса», дослідити звичайний шлях німецької жінки за добу існування Третього Рейху.
5. Перелік графічного матеріалу: плакати організації «Союз німецьких дівчат»; карта партійних округів «Гітлерюгенду».

6. Консультанти розділів роботи

Розділ	Прізвище, ініціали та посада консультанта	Завдання видав	Завдання прийняв	Дата
		Підпис	Підпис	
Вступ	Давлетов О.Р., професор			01.03.2020
Розділ 1	Давлетов О.Р., професор			01.04.2020
Розділ 2	Давлетов О.Р., професор			01.06.2020
Розділ 3	Давлетов О.Р., професор			01.08.2020
Висновки	Давлетов О.Р., професор			01.10.2020

7. Дата видачі завдання 26 грудня 2019 року.

КАЛЕНДАРНИЙ ПЛАН

№ з/п	Назва етапів кваліфікаційної роботи	Термін виконання етапів роботи	Примітка
1.	Вивчення проблеми, опрацювання джерел та наукової літератури	січень-березень 2020 р.	<i>виконано</i>
2.	Написання вступу	березень-квітень 2020 р.	<i>виконано</i>
3.	Написання першого розділу	квітень-червень 2020 р.	<i>виконано</i>
4.	Написання другого розділу	червень-липень 2020 р.	<i>виконано</i>
5.	Написання третього розділу	липень-жовтень 2020 р.	<i>виконано</i>
6.	Написання висновків	жовтень-листопад 2020 р.	<i>виконано</i>

Студент _____ Магдич М.І.

Керівник роботи (проекту) _____ Давлетов О.Р.

Нормоконтроль пройдено

Нормоконтролер _____ Черкасов С.С.

РЕФЕРАТ

МОЛОДІЖНІ ЖІНОЧІ ОРГАНІЗАЦІЇ ТРЕТЬОГО РЕЙХУ (1933-1945 РР.)

Ключові слова: «Союз німецьких дівчат», «Гітлерюгенд», молодіжні жіночі організації, товариство «Віра та Краса», «Союз дівчаток», націонал-соціалізм

В сучасному світі продовжує існувати агресивний націоналізм і антисемітизм, стурбованість в суспільстві викликає діяльність екстремістських груп, які звернули свою увагу на роботу з молодим поколінням, створюючи молодіжні підрозділи партій, так само, як це було зроблено в 1922 р. керівництвом НСДАП.

Вивчення історії німецького націонал-соціалізму з роками не втрачає своєї актуальності, а організація «Гітлерюгенд» завжди викликала інтерес у науковців, але так сталося, що жіночій частині цього надважливого утворення Третього Рейху майже не приділяється уваги. Серед тієї незначної частки досліджень, які описують структуру, функції або вектори діяльності «Союзу німецьких дівчат», жодне не дає повної картини, а тим паче не проводить порівняльний аналіз. В цьому дослідженні зроблена спроба комплексного дослідження жіночого підрозділу «Гітлерюгенда» та його зв'язку з «Націонал-соціалістичною жіночою організацією».

Також, не слід забувати, що ця організація слугувала найкращим прикладом та результатом молодіжної політики Третього Рейху, розкривала плани політиків, які перебували при владі, щодо майбутнього країни і народу. Уряд Третього Рейху і верхівка НСДАП та НСФ надавали вихованню молодого покоління надзвичайно високе значення, розуміючи усю його важливість в подальшому розвитку держави.

Об'єктом даного дослідження є молодіжна політика Третього Рейху 1933-1945 рр., в свою чергу предмет дослідження - молодіжні жіночі організації Німеччини 1933-1945 рр. Мета дослідження – дослідити історію становлення організації «Союз німецьких дівчат». Науково-дослідницькі

завдання: охарактеризувати структуру та вектори діяльності молодіжних жіночих організацій нацистської Німеччини та розкрити «ідеал німецької жінки» у світогляді націонал-соціалізму. Окрім того, провести порівняльний аналіз «Союзу дівчаток», «Союзу німецьких дівчат» та товариства «Віра та краса». Розглянути процес становлення «Націонал-соціалістичної жіночої організації» та її зв'язок з «Союзом німецьких дівчат» та дослідити звичайний шлях німецької жінки за добу існування Третього Рейху.

Хронологічні рамки роботи: період 1933-1945 рр. Нижня межа зумовлена приходом до влади націонал-соціалістів, на чолі з Адольфом Гітлером. Верхня – завершенням Другої світової війни. Але інколи, за потреби дослідження, ми звертаємось до доби Веймарської республіки. Географічні межі дослідження: територія Німеччини періоду Третього Рейху 1933-1945 рр.

Наукова новизна одержаних результатів полягає у тому, що була зроблена спроба комплексного й системного дослідження історії молодіжних жіночих організацій Німеччини 1933-1939 рр. Розглянуто усі жіночі підгрупи «Гітлерюгенду», а не лише основна – «Союз німецьких дівчат». Спроба все стороннього дослідження діяльності молодіжних жіночих організацій Третього рейху, а не лише їх участь в політичному житті держави. Окрім того, була зроблена спроба порівняльного аналізу «Союзу дівчаток, Союзу німецьких дівчат» та товариства «Віра та краса».

«Союз дівчаток», «Союз німецьких дівчат» та товариство «Віра та краса» були невід'ємною частиною молодіжного загальнонаціонального соціалістичного руху Третього рейху. Німецьке керівництво розуміло усю важливість виховання підростаючого покоління, саме тому була приділена значна увага до молодіжного руху.

Окрім відпочинку та заняттям спортом жіночі організації приділяли значну увагу громадським та соціальним роботам: співпраця з «Націонал-соціалістичною народною благодійністю», участь у програмі «Зимова допомога». Структура усіх жіночих організацій була однаковою. Поділ на

групи відбувався за віковим та територіальним принципом й мав чітку ієрархію. Лише в товаристві «Віра та краса» до традиційного поділу за територією – додався поділ на «робітничі групи».

Щодо участі дівчат у Другій світовій війні слід сказати, що у більшості випадків вона обмежувалась роботою в тилу, інколи вони ставали частиною «Фольксштурма» (Volkssturm) - ополченських формувань, і лише одиниці брали пряму участь у військових діях.

Після проведеного порівняльного аналізу, можна зробити висновок, що відмінності між групами були мінімальними, це й не дивно, адже вони були частиною великої організації «Гітлерюгенд», в якій все було уніфіковано з загальною націонал-соціалістичною системою. Також, централізованими і однорідними групами набагато легше керувати. За допомогою «Союзу німецьких дівчат» держава маніпулювала свідомістю підростаючого покоління дівчат, формувала систему «народних цінностей», основу яких складала постулати націонал-соціалістичного світогляду, расистські та мілітаристські ідеї, а також активно пропагувала ідеальний тип дівчини - це жінка-супутниця, помічниця свого чоловіка, яка допомагає йому в його справах на благо націонал-соціалізму.

YOUTH WOMEN'S ORGANIZATIONS IN THE THIRD REICH (1933-1945)

Key words: «The League of German Girls», «The Hitler Youth», youth women's organizations, «Faith and Beauty society», «Young Girls' League», National Socialism

Aggressive nationalism and antisemitism continue to exist in the modern world, concerns in society are caused by the activities of extremist groups, which turned their attention to working with the younger generation, creating youth units of the parties, just as it was done in 1922 by the leadership of the NSDAP.

The study of the history of German National Socialism has not lost its **relevance** over the years, and the Hitler Youth organization has always aroused the interest of scholars, but it so happened that the female part of this crucial formation of the Third Reich received almost no attention. Among the small proportion of studies that describe the structure, functions, or vectors of the «League of German Girls», none provide a complete picture, let alone a comparative analysis. This study attempts a comprehensive study of the Hitler Youth women's unit and its relationship to the «National Socialist Women's Organization».

Also, we should not forget that this organization served as the best example and result of the youth policy of the Third Reich, revealed the plans of politicians in power for the future of the country and the people. The government of the Third Reich and the top of the NSDAP and the NSF attached great importance to the education of the younger generation, realizing its importance in the further development of the state.

The research object of this study is the youth policy of the Third Reich of 1933-1945, in turn, **the subject** of the study - youth women's organizations in Germany in 1933-1945. **The aim** of the study - to investigate the history of the organization «League of German Girls». **Research objectives:** to characterize the structure and vectors of activity of youth women's organizations of Nazi Germany and to reveal the «ideal of the German woman» in the worldview of National

Socialism. In addition, conduct a comparative analysis of the «Young Girls' League», the «League of German Girls» and the «Faith and Beauty Society». To consider the process of formation of the «National Socialist Women's Organization» and its connection with the «League of German Girls» and to explore the usual path of a German woman during the existence of the Third Reich.

The chronological frames of the work: the period from 1933 to 1945. The lower limit is due to the coming to power of the National Socialists, led by Adolf Hitler. Upper - the end of World War II. But sometimes, for research objectives, we turn to the era of the Weimar Republic. **The geographical boundaries** of the study: the territory of Germany during the Third Reich 1933-1945.

The **novelty of the work** is that an attempt was made to systematically and systematically study the history of the youth women's organizations in Germany from 1933-1939. All female subgroups of «The Hitler Youth», and not only the main one - «The League of German Girls», were considered. An attempt of the comprehensively research of the activities of youth women's organizations of the Third Reich, and not only their participation in the political life of the state, and not just their participation in the political life of the state. In addition, an attempt was made of comparative analysis of «The League of German Girls», «Young Girls' League» and «Faith and Beauty society».

«The League of German Girls», «Young Girls' League» and «Faith and Beauty society» were an integral part of the Third National Reform National Youth Socialist Movement. The German leadership understood the importance of bringing up the younger generation, which is why a lot of attention was paid to the youth movement.

Besides recreation and sports, women's organizations paid a lot of attention to social work: cooperation with «The National Socialist People's Charity», participation in the «Winter Aid». The structure of all women's organizations was the same. The division into groups took place according to age and territorial principle and had a clear hierarchy. Only in the «Faith and Beauty society» to the traditional division of the territory - added the division into «working groups».

As for the participation of girls in the Second World War, it should be noted that in most cases it was limited to work in the rear, sometimes they became part of the Volkssturm, militia formations, and only a few took a direct part in military action.

Conclusions. After the comparative analysis, one can conclude that the differences between the groups were minimal, it is not surprising, since they were part of the big organization «The Hitler Youth», in which everything was unified with the general national-socialist system. Also, centralized and homogeneous groups are much easier to manage. With the help of «The League of German Girls», the state manipulated the consciousness of the younger generation of girls, formed the system of «national values», which was based on the postulates of the national-socialist worldview, racist and militaristic ideas, and also actively promoted the ideal type of girl - a companion woman, a helper of her husband who helps him in his affairs for the sake of national socialism.

З М І С Т

ВСТУП	3
РОЗДІЛ 1. ДЖЕРЕЛА ТА ІСТОРИОГРАФІЯ ДОСЛІДЖЕННЯ З ІСТОРІЇ МОЛОДІЖНИХ ЖІНОЧИХ ОРГАНІЗАЦІЙ НІМЕЧЧИНИ	6
1.1. Історіографія дослідження організації «Союзу німецьких дівчат».....	6
1.2. Характеристика використаних джерел з історії молодіжних жіночих організацій Третього рейху.....	12
1.3. Методологія дослідження «Союзу дівчаток», «Союзу німецьких дівчат», організації «Віра та краса» та «Націонал-соціалістичної жіночої організації»	15
РОЗДІЛ 2. МОЛОДІЖНІ ЖІНОЧІ ОРГАНІЗАЦІЇ НІМЕЧЧИНИ ДОБИ ТРЕТЬОГО РЕЙХУ (1922-1945 рр.)	18
2.1. Історія становлення «Гітлерівського молодіжного сестринства».....	18
2.2. «Союз німецьких дівчат»: структура, функції, основні вектори діяльності	21
2.3. «Союз дівчаток» та «Віра і краса»: порівняльний аналіз	40
РОЗДІЛ 3. ШЛЯХ ЖІНКИ В ІСТОРІЇ ДОБИ ТРЕТЬОГО РЕЙХУ	53
3.1. «Націонал-соціалістична жіноча організація».....	53
3.2. «Ідеал німецької жінки» у світогляді націонал-соціалізму.....	56
3.3. Від маленької дівчинки до справжньої фрау: етапи становлення німецької жінки у тоталітарному суспільстві.....	61
ВИСНОВКИ	66
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ	71
ДОДАТКИ	81

Актуальність теми. Вивчення історії німецького націонал-соціалізму з роками не втрачає своєї актуальності, а організація «Гітлерюгенд» завжди викликала інтерес у науковців, але так сталося, що жіночій частині цього надважливого утворення Третього Рейху майже не приділяється уваги. Серед тієї незначної частки досліджень, які описують структуру, функції або вектори діяльності «Союзу німецьких дівчат», жодне не дає повної картини, а тим паче не проводить порівняльний аналіз. В цьому дослідженні зроблена спроба комплексного дослідження жіночого підрозділу «Гітлерюгенда» та його зв'язку з «Націонал-соціалістичною жіночою організацією».

Також, не слід забувати, що ця організація слугувала найкращим прикладом та результатом молодіжної політики Третього Рейху, розкривала плани політиків, які перебували при владі, щодо майбутнього країни і народу. Уряд Третього Рейху і верхівка НСДАП та НСФ надавали вихованню молодого покоління надзвичайно високе значення, розуміючи усю його важливість в подальшому розвитку держави.

Дослідники німецького нацизму давно зайняті пошуками відповіді на питання про те, як націонал-соціалістам вдалося завоювати на свій бік мільйони німецьких жінок, перетворити їх не тільки в переконаних прихильниць гітлерівського режиму, а й в співучасниць нацистських злочинів, а дослідження історії «Союзу німецьких дівчат», як раз може дати відповідь на це та інші питання.

Актуальність теми дослідження не викликає сумніву: в сучасному світі продовжує існувати агресивний націоналізм і антисемітизм, стурбованість в суспільстві викликає діяльність екстремістських груп, які звернули свою увагу на роботу з молодим поколінням, створюючи молодіжні підрозділи партій, так само, як це було зроблено в 1922 р. керівництвом НСДАП. Дослідження процесу становлення організації «Союзу німецьких дівчат», який був невід'ємною частиною «Гітлерюгенда», його функцій та діяльності у політичному і суспільному житті може допомогти запобігти ідеологічній

обробці молодого покоління силами, які далекі від демократичних цінностей та ідеалів. З огляду на все вищесказане, дослідження молодіжних жіночих організацій Німеччини 1933-1939 рр. являється актуальним.

Об'єкт дослідження : молодіжна політика Третього Рейху 1933-1945 рр.

Предмет дослідження: молодіжні жіночі організації Німеччини 1933-1945 рр.

Мета дослідження: дослідити молодіжні жіночі організації Німеччини 1933-1945 рр.

Реалізація цієї мети зумовила необхідність поставити і вирішити такі **науково-дослідницькі завдання :**

- 1) дослідити історію становлення організації «Союз німецьких дівчат»;
- 2) охарактеризувати структуру та вектори діяльності молодіжних жіночих організацій нацистської Німеччини;
- 3) провести порівняльний аналіз «Союзу дівчаток», «Союзу німецьких дівчат» та товариства «Віра та краса»;
- 4) розглянути процес становлення «Націонал-соціалістичної жіночої організації» та її зв'язок з «Союзом німецьких дівчат»;
- 5) розкрити «ідеал німецької жінки» у світогляді націонал-соціалізму;
- 6) дослідити звичайний шлях німецької жінки за добу існування Третього Рейху.

Хронологічні рамки роботи: період 1933-1945 рр. Нижня межа зумовлена приходом до влади націонал-соціалістів, на чолі з Адольфом Гітлером. Верхня – завершенням Другої світової війни. Але інколи, за потреби дослідження, ми звертаємось до доби Веймарської республіки.

Географічні межі дослідження: територія Німеччини періоду Третього Рейху 1933-1945 рр.

Наукова новизна одержаних результатів полягає у тому, що була зроблена спроба комплексного й системного дослідження історії молодіжних жіночих організацій Німеччини 1933-1945 рр. Розглянуто усі жіночі підгрупи

«Гітлерюгенда», а не лише основна – «Союз німецьких дівчат». Спроба все стороннього дослідження діяльності молодіжних жіночих організацій Третього рейху, а не лише їх участь в політичному житті держави. Окрім того, була зроблена спроба порівняльного аналізу «Союзу дівчаток, Союзу німецьких дівчат» та товариства «Віра та краса».

Теоретичне значення даної роботи полягає в тому, що матеріали дослідження можуть бути використанні при написанні наукових робіт, які стосуються проблематики молодіжної політики Третього Рейху, молодіжних жіночих організацій нацистської Німеччини або ролі жінки в націонал-соціалістичному суспільстві.

Прикладне значення полягає в тому, що його матеріали можуть бути використані при читанні курсу з історії націонал-соціалізму, молодіжної політики Третього рейху та жіночої історії Європи, новітньої історії Німеччини, гендерних європейських студій.

Структура кваліфікаційної роботи обумовлена метою і завданнями та складається зі змісту, умовних скорочень, вступу, основної частини, висновків, списку використаних джерел та літератури та додатків. Загальний обсяг роботи складає 105 сторінок, з них 68 основного тексту .

РОЗДІЛ 1

ДЖЕРЕЛА ТА ІСТОРИОГРАФІЯ ДОСЛІДЖЕННЯ З ІСТОРІЇ МОЛОДІЖНИХ ЖІНОЧИХ ОРГАНІЗАЦІЙ НІМЕЧЧИНИ

1.1. Історіографія дослідження організації «Союзу німецьких дівчат»

Приступаючи до аналізу історіографії досліджуваної теми почну з серії робіт радянських авторів, що торкаються питання молодіжної політики Третього Рейху, які були видані ще в період з 1934 по 1941 рр. Публікації цього часу носили скоріше пропагандистський характер і відрізняються надмірною перевантаженістю ідеологією. Вони можуть служити, швидше як джерела для дослідження радянської пропаганди, але і там є фрагменти потрібної нам інформації. Серед них безпосередньо нацистському вихованню німецької молоді присвячені роботи М. Вольфа [1], Д. Кабо [3], і К. Кунарта [5].

У післявоєнний період тема молодіжної політики трапляється у радянській історіографії надзвичайно рідко. Окремі дані про виховання молоді та про діяльність «Гітлерюгенда», частиною якого був і «Союз німецьких дівчат», можна знайти в дослідженнях класиків радянської історіографії націонал-соціалізму А. А. Галкіна [27] і Д. М. Проектора [47]. Автори не заглиблюються в суть проблеми, обмежуючись констатацією фактів. Більш ретельно структура «Гітлерюгенда» описана в роботі Г. Л. Розанова «Кінець Третього Рейху» [48].

Тепер перейдемо до зарубіжної історіографії. В НДР тема молодіжної політики Третього Рейху практично не вивчалася. Лише в деяких дослідженнях, присвячених історії нацистської Німеччини можна знайти досить докладні згадки про «Гітлерюгенд». До таких досліджень відносяться роботи К. Петцольда і М. Вайссбекера [92], і В. Руге [95]. Між тим у Східній Німеччині видавалися збірники документів, фотографій, спогадів і мемуарів. Багато з них містили дані про добу повсякденності Третього рейху і про

діяльність «Гітлерюгенда». В цілому ж східнонімецькі автори приділяли більше уваги політичній історії, не аналізуючи тему молодіжної політики Третього рейху.

Західнонімецька історіографія надає набагато більший вибір досліджень, які висвітлюють різні аспекти молодіжної політики Третього Рейху, а також діяльності молодіжної організації «Гітлерюгенд». Аналіз цих досліджень дозволяє розділити їх на дві групи. В першу чергу це дослідження В. Кайма [80], М. Буддруса і К. Х. Янке [77], що відносяться до робіт загального і теоретичного характеру, в яких аналізується стан німецької молоді до часу приходу Гітлера до влади, плани націонал-соціалістичного керівництва щодо «битви за молодь». Не менш важлива і робота В. Клозе [83], що представляє собою огляд документів, що характеризують молодіжну політику націонал-соціалістів. До розряду загальних робіт можуть бути віднесені і дослідження таких провідних фахівців у цій галузі, як Х. Шольца [96] і А. Кльонне [82]. У них розглянуті основні напрямки політики Третього Рейху щодо середньої та вищої освіти, і молодіжних організацій.

Друга група досліджень, - це роботи, безпосередньо присвячені історії та діяльності націонал-соціалістичної організації молоді «Гітлерюгенд». Серед них - книги К. Шуберт-Веллера [97] і І. Шульца [98], що описують історію становлення і структуру цієї організації, її роль в партійній роботі НСДАП. Структурі «Гітлерюгенда» і імперського керівництва у справах молоді присвячений також великий фрагмент багатотомного довідника державних установ Німеччини під редакцією В. Хубача [75].

Великий інтерес дослідників в 1970-1980-і рр. викликали цілі, методи і результати виховання учасниць нацистських молодіжних організацій. Так, німецький історик М. Клаус [81] прийшов до висновку про те, що ідеалом виховання в «Союзі німецьких дівчат» були «німецька жінка» і «німецька мати». Відповідно до поглядів британської дослідниці Дж. Стефенсон [99] «Націонал-соціалістична жіноча організація» перебувала під контролем чоловіків, але її активістки зіграли важливу роль в ідеологічній обробці

жінок, поставивши їх на службу гітлерівському режиму. Однак, у цих роботах увага більш сконцентрована на дослідженні виховання та пропаганди серед молодіжних жіночих організацій.

Заслуговує пильної уваги діяльність сучасного німецького дослідника історика Г. Кноппа. Його головна праця «Діти Гітлера», є відповіддю на майже всі питання, пов'язані з вихованням молодого покоління в Німеччині під час правління А. Гітлера. Автор наводить близько 1000 свідчень сучасників подій. Це, перш за все, члени такої організації, як «Гітлерюгенд», але також є і відомості про діяльність «Союзу німецьких дівчат». Важливо відзначити, що дані свідчення були зібрані після краху гітлерівської ідеології, тому мають осудливий характер, в той же час в книзі зазначається, що в «Гітлерюгенд», а відповідно і в «Союз німецьких дівчат» йшли охоче, вірили в ті ідеали, які проголошувалися молодіжними організаціями в Третього Рейху [38].

Робота британського історика Ріхарда Грунбергера «12 років Рейху: соціальна історія нацистської Німеччини, 1933-1945» - це одне з перших всебічних соціальних досліджень Третього Рейху, показує, що нацистський режим пропонував як «ідеальне» суспільство і як на це реагував німецький народ. Для нас у цій роботі мають важливе значення два розділи, а саме «Жінки» та «Молодь», в яких автор приводить інформацію про відношення до жінок у нацистській Німеччині та їх положення, участь юнаків та дівчат у «Гітлерюгенді» [73].

Також, слід виділити роботу американської дослідниці Сьюзан Кемпбелл-Бартолетті «Гітлерюгенд: зростання в тіні Гітлера», яка була видана в 2005 році. Автор пише, що на той час, як Гітлер став канцлером Німеччини в 1933 році, 3,5 мільйона дітей належали до «Гітлерюгенда». Він став найбільшою молодіжною організацією в історії. Кемпбелл-Бартолетті досліджує, як Гітлер здобув прихильність, довіру та пристрасть багатьох молодих людей Німеччини. Її дослідження включає розлогі інтерв'ю з членами «Гітлерюгенда». В основному авторка опитувала чоловічу частину

цієї організації, проте в роботі подаються відомості і про «Союз німецьких дівчат», діяльність в мирний час та під час Другої світової війни [55].

Робота американської дослідниці Венді Лауер «Фурії Гітлера. Німецькі жінки у нацистських полях смерті» розкриває роль німецьких жінок та їх участь в Голокості на Східному фронті. У книжці представлено історії декількох молодих німецьких жінок, які через різні життєві обставини, бажання професійних здобутків або особисту відданість нацистським ідеям опинились віч-на-віч із Голокостом і геноцидом. Деякий час вісім із тринадцяти жінок, про яких іде мова у виданні, були тісно пов'язані з окупованою Україною. Авторка робить перегляд історії та доводить те, що участь німкеней у Голокості дарма довгий час ігнорувалася. Робота авторки спирається на двадцять років архівних та польових робіт по Голокосту, доступ до пострадянських документів та інтерв'ю з німецькими свідками, задля того, щоб розкрити правду. Окрему увагу авторки присвячено подальшим долям жінок, їхнім розповідям про побачене та почуте. Хоч ця робота не прямо торкається теми магістерської роботи, проте те вона чудово демонструє роль «Союзу німецьких дівчат» у вихованні підростаючого покоління німкеней [45].

В українській та російській історіографіях молодіжна політика Третього Рейху ніколи комплексно не досліджувалася. У ряді публікацій, присвячених політичній або військовій історії Третього Рейху, висвітлюються окремі її аспекти. Серед українських істориків, які займаються питанням молодіжної політики Третього Рейху, а також діяльності «Гітлерюгенда» треба назвати О.Р. Давлетова і низку його праць, таких як ««Гітлерюгенд» – молодежная организация НСДАП: генезис структуры, формы и методы деятельности в Веймарской Германии» [29], «Погляди Адольфа Гітлера на виховання німецької молоді (за матеріалами книги «Моя Боротьба»)» [33], а також ««Гітлерюгенд»: від «загону Адольфа Гітлера» до єдиної державної молодіжної організації «третього рейху» (1922-1939 роки)», тощо [32]. На жаль, в роботах інших українських вчених увага

прикована до більш загальних питань, таких, як наприклад, політика та військові дії періоду Третього Рейху.

Серед досліджень історії Третього Рейху, що вийшли в останнє десятиліття ХХ ст., тема виховання молоді була порушена тільки в роботі І. Млечиної «Уроки німецького. Століття ХХ». Автор, досліджуючи історію культури Німеччини, культурну політику НСДАП, зачіпає також питання спадкоємності культур, і, як наслідок, стосується деяких моментів націонал-соціалістичного виховання [44].

В російській історіографії у 1993 році вийшло видання «Німеччина: фашизм, неофашизм і молодь» під редакцією Н.С. Черкасова. Робота присвячена проблемі впливу ідеології фашизму на молодь, на сторінках видання визначається важлива роль в даному процесі молодіжних організацій, таких як «Гітлерюгенд» та «Союз німецьких дівчат». У даній роботі описуються механізми маніпуляції свідомістю молоді [28].

У 1993 році дослідження, які присвячені особливостям освіти, молодіжної політики, існування «Гітлерюгенда» та «Союзу німецьких дівчат» поповнилися роботою Г.Г. Супригіної «Молодіжна політика націонал-соціалістичного режиму». Авторка значну увагу приділяла проблемам історії виникнення, еволюції націонал-соціалістичної організації «Гітлерюгенду». Дослідниця вважає, що з перших днів нацистського режиму діяльність з молоддю вважалася одним з найважливіших напрямків всієї політики НСДАП, яка була зосереджена на повному і беззаперечному підпорядкуванні системі [49].

У другій половині 1990-х активно працював над проблемою молодіжних організацій дослідник С.В. Корміліцин. У 1997 році в різних збірниках були надруковані дві статті цього автора, які називалися «Гітлерюгенд: політизація німецької молоді» [40] і «Освіта в Третьому Рейху (1936-1945)» [42]. Незважаючи на відмінності в назвах, обидві статті говорять про одне - вплив нацизму на освіту і виховання молодого покоління. Книга С.В. Корміліціна «III Рейх. Гітлерюгенд» [39] зібрала в собі багато

фактів і аргументів автора, що були вже описані в ранніх роботах. Це об'ємна робота про конкретну роль «Гітлерюгенду», а в свою чергу і «Союзу німецьких дівчат», так як він був частиною організації, в системі держави. Автор зазначає, що організація стала невід'ємною частиною всієї системи Третього рейху.

В 2006 р. з'явилася стаття, яка повністю стосувалася діяльності «Союзу німецьких дівчат», а саме робота О.М. Єрмакова «Союз німецьких дівчат і реформа жіночої освіти в нацистській Німеччині». Окрім освітньої діяльності в праці значна увага приділена ролі жінки в нацистському суспільстві, також розглянуті основні концепції організації [37]. Також, в 2010 р. О.М. Єрмаков написав дисертацію на тему «Нацистские девичьи и женские организации в системе гендерных отношений Третьего рейха» [36], в якій, окрім розгляду гендерних відносин в нацистській Німеччині, приділена увага й «Союзу німецьких дівчат» та «Націонал-соціалістичній жіночій організації» (NS-Frauenschaft – НСФ). Того ж року випустив статтю «Союз немецких девушек в годы Второй мировой войны» [35], в якій проаналізовано діяльність «Союзу німецьких дівчат» в роки Другої світової війни. Показана роль цієї організації в мобілізації юних німкеней на виконання цілей гітлерівського режиму в соціальній та економічній політиці в умовах війни. Однак вся увага автора сконцентрована на діяльності основної вікової групи.

Ще одна стаття, яка стосується тематики «Союзу німецьких дівчат», була надрукована в 2013 році, належить Г. Д. Фадєєвій і називається «Про молодіжну політику в Німеччині в 1933-1945 рр.». У цій роботі у тезомій формі розглянуті всі основні напрямки молодіжної політики. Вказується на провідну роль «Гітлерюгенда» [50].

Стосовно «Націонал-соціалістичної жіночої організації», то О. Ю. Пленков вважає, що діяльність НСФ сприяла «повній ідеологічній уніфікації жінок в нацистській системі». Недостатню популярність НСФ О. Ю. Пленков пояснює тим, що «політичне навчання було надзвичайно непривабливим для

жінок, тим більше що керівництво навмисно намагалося підтримувати інтелектуальний рівень жіночого руху на самому примітивному рівні» [46].

В цілому ж праці, які висвітлюють дану тему, стосуються в основній мірі діяльності «Гітлерюгенда» та проявів молодіжної політики НСДАП і лише в незначній мірі торкаються жіночої половини даної організації. А що стосується порівняльного аналізу молодіжних жіночих німецьких організацій, то немає жодної роботи з такою темою. Причина такого становища криється в тому, що більшість істориків звертають увагу на політичну, військову та ідеологічну проблематику історії Третього Рейху, незначна частина приділяє свою увагу діяльності молодіжних організацій і молодіжній політиці нацистської Німеччини і майже ніхто не займається вивченням жіночої половини «Гітлерюгенда», а саме «Союзу німецьких дівчат» та його зв'язку з «Націонал-соціалістичною жіночою організацією».

Ні в одній з перерахованих робіт молодіжна політика Третього Рейху, діяльність «Гітлерюгенда» та «Союзу німецьких дівчат», його взаємодії з НСФ, а тим паче порівняння «Союзу дівчаток», «Союзу німецьких дівчат» та організації «Віра та краса» не розглядаються в усій повноті. Дослідження детально описують окремі елементи, однак повна картина не відтворюється ні в одному з них, також не вказується, які зміни відбулися під впливом Другої світової війни. Таким чином, проведений аналіз німецької, російської та вітчизняної історіографії переконує в необхідності створення даної роботи.

1.2. Характеристика використаних джерел з історії молодіжних жіночих організацій Третього рейху

Дана робота написана на основі різноманітних джерел, які можна умовно розділити на три великі групи: законодавчі і нормативні акти, роботи ідеологів Третього Рейху та джерела особистого походження.

Що стосується законодавчих і нормативних актів Третього Рейху (закони, постанови і розпорядження уряду). Аналіз нормативно-правової бази

дозволив охарактеризувати законотворчу діяльність уряду в сфері молодіжної політики Німеччини. Розгляд законів, які стосувалися молодіжних жіночих організацій, а саме закони про запобігання потомства, хворого спадковими хворобами, про захист німецької крові та німецької честі, перший та другий закони про «Гітлерюгенд» - чинили серйозний вплив на діяльність «Союзу німецьких дівчат» та допомогли простежити і проаналізувати процес їх становлення [7;17].

Іншу групу джерел об'єднують роботи ідеологів Третього рейху. Основний ідейний матеріал, що стосується освіти і виховання молоді, був викладений А. Гітлером в книзі «Моя боротьба» [2]. Особливий інтерес для нас представляє робота «Гітлерюгенд: ідея і образ» Бальдура фон Шираха [13], імперського керівника молоді. Він розглянув структуру організації, мету та завдання її діяльності, висвітлив ідеологічні уявлення про роль виховання у формуванні нових цінностей.

Книга Адольфа Гітлера «Моя боротьба» є одним з головних джерел. З одного боку, це - література у вигляді мемуарів, так як там викладається життя А. Гітлера, як він його описує. Уже в рамках свого життя, яке автор, напевно, асоціює виключно з націонал-соціалізмом, описується і вся суть ідеології, періоди становлення і приходу до влади НСДАП і А. Гітлера як фюрера партії і всього німецького народу. Гітлер написав книгу у в'язниці баварського міста Ландсберг-на-Леху, до якої його запроторили 1 квітня 1924 року за організацію «Півного путчу» (1923 р.). Першу частину твору він надиктував своїм помічникам: Емілю Морісу та Рудольфу Гессу. Наступну написав після грудня 1924 р. в пансіонатах «Моріц» (Moritz) та «Вахенфельд» (Wachenfeld).

Але, з іншого боку, цю книгу можна віднести до документів, так як вона є «біблією нацизму», на базі якої пізніше почав будуватися «Третій Рейх». Гітлер приділяє велику увагу вихованню молодого пронацистського покоління. Однак, в книзі мова не йде про створення «нової людини», а лише про фізичне виховання молодих людей - майбутніх солдатів.

Джерела особистого походження – ще одна група джерел, до якої відносяться: спогади учасниць жіночого молодіжного руху та висловлювання керівної верхівки Третього Рейху, які стосувались діяльності «Союзу німецьких дівчат» [20].

А. Гітлер постає іншим, не таким як його звикли уявляти всі, в роботі Г. Пікера «Застільні розмови Гітлера». Генрі Пікер волею долі виявився одним з наближених Гітлера. День за днем в 1941-1942 рр. в ставці Верховного головнокомандування він стенографував застільні розмови фюрера. У книзі викладене бачення фюрера щодо виховання нового покоління. Тому дані записи важливі для розуміння підходів А. Гітлера до питань освіти і визначення ролі молодого покоління в Третьому Рейху. Зараз серед істориків йде дискусія про достовірність цієї роботи. За однією з можливих версій, «монологи» фюрера були «відновлені» в полоні під наглядом британських офіцерів. За іншою - Пікер, потребуючи грошей, «по пам'яті відтворив» монологи, керуючись власними ідеями і уявленнями. Тому використовувати це джерело потрібно доволі обережно [8].

Детально дослідив сутність націонал-соціалізму дослідник Дж. Мосс в роботі «Нацизм і культура. Ідеологія і культура націонал-соціалізму». Унікальність дослідження Дж. Мосс полягає в тому, що на базі різноманітних джерел, останній розкриває саме явище нацизму, його природу, механізми ідеологічного впливу на молоде покоління зокрема і всіх німців в цілому. Особливу увагу приділено культурі, за допомогою якої й здійснювався цей вплив на маси і формувався світогляд. Книга розповідає про спосіб життя німців при нацистському режимі, коли побут, дозвілля, громадські та сімейні взаємини, виховання і освіта молоді, ідеали і устремління були підпорядковані тим цілям, які ставили перед народом його вожді. Для нашого дослідження важливе значення мають розділ другий «Характер революції», а саме підпункт про ідеал жінки, а також розділ восьмий «Ключове питання: освіта і виховання молоді» [6].

Ще однією важливою роботою, яка ґрунтується на джерелах особистого походження є праця німецького історика Майкла Ганс Кейтера «Гітлерюгенд». Спираючись на оригінальні звіти, листи, щоденники і мемуари, Кейтер простежує історію «Гітлерюгенда», досліджуючи засоби, впливу на підростаюче покоління, а також подальшу долю молодих новобранців. Мільйони учасників цієї організації вступили в збройні сили; тисячі людей радісно брали участь в підкоренні чужих народів і знищенні «расових прибульців». Незважаючи на молодість, вони вчинили злочини проти людяності, за які їм неможливо уникнути суду. Їх історія є різким нагадуванням про моральне банкрутство режимів, які роблять дітей співучасниками злочинів держави. У цій роботі цілий розділ присвячений «Союзу німецьких дівчат», їх діяльності в мирний час та викликам, які кинула їм Друга світова війна [79].

Дослідження проблеми нацизму в 1990-і рр. дали результат і в виданні «Енциклопедії Третього Рейху». У цьому виданні розглядаються багато питань існування нацистської Німеччини. Окреме місце в «Енциклопедії» приділено молодіжним організаціям «Гітлерюгенд» та «Союз німецьких дівчат» - історії створення, напрямки діяльності, визначається місце молодіжних нацистських організацій в системі ідеології, виховання, кадровій політиці. Також, приділено увагу «Націонал-соціалістичній жіночій організації» [12].

1.3. Методологія дослідження «Союзу дівчаток», «Союзу німецьких дівчат», організації «Віра та краса» та «Націонал-соціалістичної жіночої організації»

Що стосується методологічної бази дослідження, то слід сказати, що теоретичною і методологічною базою даної роботи послужили праці дослідників політичної і соціальної історії Німеччини. Дослідження здійснено на підставі принципів об'єктивності, достовірності і історизму. Із загальнонаукових методів при підготовці магістерського дослідження

використовувалися аналіз, синтез, індукція і дедукція, історичний і логічний методи. Аналітичний метод використовувався під час дослідження окремо кожної вікової групи жіночої частини «Гітлерюгенда», а саме «Союзу дівчаток», «Союзу німецьких дівчат» та товариства «Віра та краса». Метод синтезу був використаний під час розгляду жіночого об'єднання «Bund Deutscher Mädel» як єдиного цілого в системі молодіжної політики націонал-соціалістів. Завдяки методу індукції нам вдалося, досліджуючи функції, вектори діяльності та заходи, які проводив «Союз німецьких дівчат», знайти місце жінки, яке їй відводили у суспільстві нацистської Німеччини, а також встановити істинність мотивів політиків Третього Рейху. Використовуючи дедуктивний метод при дослідженні молодіжних жіночих організацій, ми можемо зробити висновок про те, що дана політика та заходи, які вживалися верхівкою Німеччини доби Гітлера були їй притаманні й управлінні іншими організаціями, а то й навіть країни. Історичний та логічний методи використовувалися для дослідження генези «Союзу німецьких дівчат», зміни статусу жінки в німецькому суспільстві з початком Другої світової війни. Окрім того, дані методи були корисними для розгляду етапів становлення німецької жінки у тоталітарному суспільстві.

Очевидно, що в конкретно-історичному дослідженні неможливо обійтися без цих методів, що дозволяє виділяти елементи досліджуваного об'єкта, відтворюючи потім цілісне уявлення про нього, робити висновки від часткового до загального і навпаки, досліджувати явища і процеси в розвитку і реконструювати їх внутрішню логіку, впорядковувати та систематизувати факти. Важливе місце в представленому дослідженні займають і спеціальні історичні методи, адаптовані загальнонаукові методи до завдань даної науки. Це тісно пов'язані з загальноісторичними хронологічний, синхронний і діахронний методи. Хронологічний метод, або вивчення явищ і їх змін в часі, використовується протягом всього дослідження, дозволяючи розглядати зміни молодіжної політики Третього Рейху та процес становлення організацій «Гітлерюгенд», «Союз німецьких дівчат» та «Націонал-

соціалістичної жіночої організації». Одним з базових методів дослідження є також синхронний метод, призначений для розгляду явищ в конкретному історичному контексті. Діахронний метод (метод періодизації) використаний при виборі хронологічних рамок та історичних подій, які стали предметом цього дослідження. Також, був використаний компаративістський метод дослідження для проведення порівняльного аналізу молодіжних жіночих організацій Німеччини.

Отже, як бачимо, історіографія та джерельна база дослідження з історії молодіжних жіночих організацій Німеччини 1933-1945 рр. доволі обширна, хоча й не має повноцінної роботи, яка б в повній мірі характеризувала діяльність «Союзу німецьких дівчат» та його взаємодії з «Націонал-соціалістичною жіночою організацією». Тема приваблювала дослідників вже з 1930-х рр., з моменту приходу Гітлера до влади в Німеччині, після краху Третього Рейху молодіжна нацистська проблематика привертала все більше число істориків і соціологів, філософів. Проте, в більшості випадків усі роботи звернуті на діяльність «Гітлерюгенда», а «Союз німецьких дівчат», в кращому випадку, розглядається частково або приділяється увага якомусь одному з аспектів його діяльності.

Джерельна база з проблеми також обширна. Починаючи від нормативних та законодавчих актів, закінчуючи виступами лідерів молодіжного руху та згадками членів організації про час перебування в «Гітлюгенді». Як вже зазначалося вище, одним з головних джерел є книга «Майн кампф» і промови Гітлера, який приділяв велику увагу питанням молодіжної політики, освіти і виховання нового покоління німців.

Історіографія та джерельна база дослідження дає підстави для виконання поставлених завдань, а саме дослідити історію становлення організації «Союз німецьких дівчат» та «Націонал-соціалістичної жіночої організації», охарактеризувати структуру та вектори діяльності молодіжних жіночих організацій нацистської Німеччини та розкрити «ідеал німецької жінки» у світогляді націонал-соціалізму. Окрім того, проведений

історіографічний аналіз дає підстави стверджувати про відсутність порівняльного аналізу «Союзу дівчаток», «Союзу німецьких дівчат» та товариства «Віра та краса», виконання якого є одним з наших завдань.

РОЗДІЛ 2

МОЛОДІЖНІ ЖІНОЧІ ОРГАНІЗАЦІЇ НІМЕЧЧИНИ ДОБИ ТРЕТЬОГО РЕЙХУ (1922-1945 рр.)

2.1. Історія становлення «Гітлерівського молодіжного сестринства»

У 1918 році Німеччина стала однією з переможених країн у Першій світовій війні і опинилася в скрутному положенні.

Мало того, що Німеччина витратила багато своїх ресурсів, воюючи на два фронти з 1914 до 1918 року, але й втратила велику частину покоління молодих людей, а тепер ще й зіткнулася з жахливою депресією: високий рівень безробіття, жорсткі санкції, які наклали на неї нації переможців.

У межах Німеччини в ці дні проходили громадські заворушення. Деякі її території були окуповані французькими військами, а в інших районах комуністичні групи прагнули взяти під контроль нестабільну країну. Сутички між комуністами, соціалістами, націоналістами, поліцейськими, військовими і воєнізованими силами були загальним явищем на вулицях німецьких міст [26, 13-36].

Незважаючи на ці несприятливі умови, суспільну напругу, складне політичне та економічне становище, Німецький Молодіжний Рух пройшов своє відродження, і як наслідок сформувалося багато нових молодіжних груп і клубів. Деякі з них були політичними, інші - скаутськими, інші - клубами захисту природи чи піших прогулянок. Важливу роль у їх становленні відіграли Національно-соціалістична німецька робітничка партія та молодь.

Спочатку більшість молодіжних груп були локальними, і жодним чином не були організовані партією. Проте, їх чисельність почала швидко зростати і переросла в «Гітлерюгенд», який почав діяти ще з 1923 року. Як тільки хлопці з «Гітлерюгенда» почали об'єднуватися в групи, їхні колеги-дівчата швидко почали слідувати за ними. Більшість молодіжних жіночих організацій були введені до націонал-соціалізму їхніми старшими братами, і невдовзі почали формувати свої власні групи, які отримали назву «Гітлерівське молодіжне сестринство» - «Hitlerjugend Schwesternschaften» [35].

Хоча гітлерівські молодіжні групи вже існували протягом декількох років, з 1923 р., «Гітлерюгенд» як організація була заснована тільки на з'їзді партії у 1926 році. В цей час групи дівчат ще залишалися недооціненими. Лише в 1930 року був заснований «Союз німецьких дівчат», і тільки в 1932 році союз став частиною «Гітлерюгенда». Хоча «Союз» вже й став офіційною організацією і пропонував безліч заходів, які приваблювали дівчат-підлітків, кількість учасників була набагато нижчою, ніж у чоловічій організації, і протягом всього свого існування «Союз німецьких дівчат» ніколи не досяг такої кількості членів, як «Гітлерюгенд». З іншого боку, дівчат не примушували до обов'язково членства у організації, на відміну, від чоловічої частини суспільства [Див. додаток А].

Від офіційного заснування «Гітлерюгенда» в 1926 році Курт Грубер служив їх лідером. У жовтні 1931 року Грубера замінив Теодор Адріан фон Рентельн, який до цього був лідером «Національної соціалістичної ліги школярів» (NS-Schülerbund). Після інтеграції «Союзу німецьких дівчат» у 1932 році посаду голови молодіжного руху почав обіймати Бальдур фон Ширах, який у 1933 році отримав титул рейхсюгендфюрер - національного лідера молоді. Фон Ширах доповідав безпосередньо, і був відповідальний лише перед рейх-канцлером Адольфом Гітлером [39, 3-5].

Після того як Бальдура фон Шираха призначили лідером імперської молоді він прийняв закон про розпуск та заборону конкуруючих молодіжних

об'єднань. Частина молодіжних груп пішла на саморозпуск для того, щоб націонал-соціалісти не втручалися в їх справи. Інші молодіжні об'єднання перейшли в підпорядкування «Гітлерюгенда» та «Союзу німецьких дівчат», в будь-якому випадку вони не мали іншого вибору, що призвело до суттєвого зростання складу цих організацій. Відповідно до Закону «Про Гітлерюгенд» від 1 грудня 1936 року вся молодь Третього Рейху була зобов'язана вступати в ряди «Гітлерюгенда» і «Союзу німецьких дівчат» [17] [Див. додаток Б].

Факт того, що «Союз німецьких дівчат» був інтегрований в «Гітлерюгенд», не погодили з жінками «Націонал-соціалістичної жіночої організації», Frauenschaft, які вважали, що будь-яка жіноча молодіжна група повинна бути під їх керівництвом. Гітлер, однак, вирішив інакше.

У 1936 році Балдур фон Ширах масово залучав усіх десятирічних дівчат до BDM (Bund Deutscher Mädel - «Союз німецьких дівчат»). В додатку В та Г можна побачити плакати усміхнених молодих дівчат у формі, з свастиками на задньому плані, які проголошували «Усі десятирічні до нас» або «Нам належать всі десятирічні» [Див. додатки В; Г].

Після того, як Гертруда Шольц-Клінк, яка на той момент очолювала «Націонал-соціалістичну організацію німецьких жінок», вийшла заміж у 1937 році, тому вона повинна була піти у відставку (BDM вимагала від членів не вступати у шлюб та не мати дітей, щоб залишитися на керівних посадах), її посаду зайняла доктор Ютта Рюдигер, доктор психології з Дюссельдорфу. Рюдигер виступила з промовою про свої плани щодо BDM 24 листопада 1937 року: «Завдання нашого Союзу – залучити молодих жінок до передачі націонал-соціалістичної віри і філософії життя. Дівчата, чиї тіла, душі та уми в гармонії, фізичне здоров'я і врівноваженість яких, є втіленням тієї краси, яка показує, що людство створене Всемогутнім ... Ми хочемо мати дівчаток, які безумовно вірять у Німеччину та у фюрера, і прищеплять цю віру в серця своїх дітей. Тоді національний соціалізм і, таким чином, сама Німеччина існуватимуть завжди» [22].

Генріх Гімлер, рейхсфюрер-СС поскаржився на вигляд BDM, адже вважав їхню форму занадто чоловічою. Гімлер сказав Рюдігер: «Я вважаю це катастрофою. Якщо ми продовжуватимемо маскулінувати жінок таким чином, це лише питання часу, коли різниця між статтю повністю зникне» [59, 13]. Було розроблено нову уніформу, яка в кінцевому підсумку була схвалена Адольфом Гітлером. Рюдігер казала: «Я завжди говорила компанії Mercedes, що хорошого двигуна не достатньо для автомобіля, він також потребує гарного корпусу. Але лише одного гарного корпусу також не вистачить». Пізніше вона згадувала, що «дуже пишалася тим, що порівнювала дівчат з автомобілем Mercedes Benz» [21].

За словами Ютти Рюдігер, її командуючий, Бальдур фон Ширах завжди казав: «Ви, дівчата, повинні бути красивішими ... Коли я іноді бачу, як жінки виходять з автобуса – старі розпухлі жінки - тоді я думаю, ви повинні бути красивішими. Кожна дівчина повинна бути красивою. Вона не повинна бути фальшивою та з косметичною красою. Ми хочемо, щоб краса була витонченим рухом» [73, 350].

Дослідження історії становлення «Союзу німецьких дівчат» дало нам можливість з'ясувати за яких умов відбувався цей процес та які етапи були пройдені, також, ми «познайомились» з головними діючими особами молодіжного руху Третього рейху. Окрім того, дізналися про ставлення вищих посадовців до «Союзу німецьких дівчат» з їх власних висловлювань.

2.2. «Союз німецьких дівчат»: структура, функції, основні вектори діяльності

«Союз німецьких дівчат» був жіночою частиною загальнонаціонального соціалістичного молодіжного руху, відомого як «Гітлерюгенд». Його офіційна назва «Союз німецьких дівчат Гітлерюгенда» [Див. додаток Д].

До 1936 року, коли членство стало офіційно обов'язковим згідно «Першого гітлерівського закону про молодь», членство було виключно

добровільним для дівчат, яким було принаймні десять років. Група не мала офіційного вікового обмеження, і молоді жінки могли залишатися в «Союзі німецьких дівчат», якщо вони не одружувалися або не мали дітей. Якщо дівчина вийшла заміж або завагітніла, то вона вже не вважалася «молоддю» і повинна була залишити організацію. Більшість лідерів BDM мали вищу освіту, а їх вік коливався від 25 до 40 років [12].

Вимоги до членства були досить простими: потенційні члени мали бути не молодше десяти років, мати німецьке громадянство і не могли бути більш ніж на 1/8 єврейської крові. Члени також повинні бути фізично та розумово здоровими. Цим вони відрізнялися від чоловіків «Гітлерюгенда», які в своїй структурі мали спеціальні підрозділи для хлопчиків, які були глухими або сліпими.

Крім того, керівники зобов'язані були простежити своє походження до 1800 року, щоб довести, що вони не єврейського походження. Проте були зроблені винятки для лідерів, які відзначилися на службі, але не змогли довести неєврейську спадщину до 1800 року.

У 1936 році членство в «Союзі німецьких дівчат» стало примусовим офіційно. Хоч це і було правило, яке суворо дотримувалося чоловіками «Гітлерюгенда», коли хлопці та їх батьки стикалися з жорсткими санкціями, якщо юнак не приєднався до організації, досягнувши відповідного віку, щоб зробити це, «Союз німецьких дівчат» фактично не виконував «Закон про молодь» до 1940 року, тому що добровільне членство вже включало більшість дівчат, які мали право приєднатися. Згідно з повідомленнями «Jungmaedel service», понад 7 мільйонів дівчат вже були членами «Союзу німецьких дівчат» до 1940 року.

Незважаючи на те, що згідно з «Законом про молодь» членство стало офіційно примусовим, Гітлер також офіційно визнав «Гітлерюгенд» частиною «Націонал-соціалістичної партії», що відкрило двері для багатьох грошових внесків з місцевих та регіональних урядових установ. Без цих

джерел державного фінансування більшість можливостей і програм «Гітлерюгенда» було б неможливим [61].

Важливою частиною життя в «Союзі німецьких дівчат» була допомога дівчатам сформувати характер, а також підготувати до їх майбутнього завданнями в нацистській Volksgemeinschaft, або народній спільності, залучаючи їх до програм, які були направлені на «добробут народу», наприклад, збирання на «Зимову допомогу» (Winterhilfswerk des Deutschen Volkes), допомога при збиранні врожаю або збір лікарських трав на полях [106].

Але для дівчат з «Союзу німецьких дівчат» діяльність виглядала дуже весело і тому вони дійсно прагнули взяти участь у різних завданнях від організації разом зі своїми друзями. Більшість заходів не були подібними до тих, що пропонують молодіжні організації: члени BDM могли переглядати фільми або п'єси за пільговими тарифами, ходити на екскурсії або відправлятися в табір під час шкільних канікул. Вони також могли змагатися один з одним на місцевому, регіональному та національному рівнях у спортивних та інших змаганнях.

Найменшою з місцевих груп «Союзу німецьких дівчат» була Maedelschaft, складалася приблизно з п'ятнадцяти дівчат, які, як правило, були з однієї частини міста або навіть з тих самих районів, і проводили зустрічі двічі на тиждень. Одна із зустрічей називалась Heimatabend (Соціальний вечір), під час якого дівчата зустрічалися в місцевому громадському центрі або в кімнаті місцевого «Braunes Haus» (Коричневий будинок – місцева націонал-соціалістична будівля партії). Більшість груп займалися співом і мистецтвом, але також мали необхідний навчальний план політичних уроків, які члени вважали нудними. Інша зустріч, яка відбувалась протягом тижня, була спортивним днем: дівчата грали в ігри і займалися атлетикою або гімнастикою.

«Союз німецьких дівчат» також приділяв велике значення закінченню школи та підготовці до зайняття професійною діяльністю. До цього часу

професійне навчання для жінок було ще досить незвичним в Німеччині, а також в інших країнах світу. В той час, як дівчатка з заможних сімей могли відвідувати школу, а пізніше і університет, дівчата з бідніших сімей мали стати частиною робочої сили для того, щоб підтримувати своїх рідних, поки вони не вийшли заміж. «Союз німецьких дівчат» прагнув, щоб його лідери, основна маса, яких відносились до заможних родин, стали прикладом для молодших дівчат. Більшість регіональних і національних лідерів були успішними жінками, які мали дипломи та ступінь доктора наук. Очікувалося, що лідери слугуватимуть прикладом для інших членів, і лідерам не рекомендувалося використовувати косметику, або курити і пити публічно [64] [Див. додаток Е].

У «Гітлерюгенді» дівчата могли брати участь у більшості заходів, в яких брали участь їхні колеги-чоловіки, такі як подорожі, спорт та професійне навчання. У повсякденному німецькому житті до цього часу дівчатам раніше не доводилося їхати в табір або подорожувати без батьків протягом тривалого часу. Насправді, подорожі взагалі часто були дуже обмеженими, особливо у сім'ях робочого класу. Лише деякі з молодіжних заходів «Гітлерюгенда» залишалися закритими для дівчаток. За словами колишнього лідера доктора Ютти Рюдігер: «Якщо група дівчат висловила зацікавленість у діяльності, яка ще не була запропонована їм, наприклад, планеризм, вона могла бути надана їм, бо було достатньо фінансових можливостей зробити це реальністю» [61] [Див. Додаток Ж].

Територіальна структура «Гітлерюгенда», частиною якого був і «Союз німецьких дівчат» була приведена у відповідність із структурою СА (Sturmabteilung - Штурмові загони), яка була її батьківською організацією в 1931 році. «Гітлерюгенд» був офіційною загальнонаціональною організацією і, таким чином, мав деякі групи за межами Німеччини, особливо в Австрії та вільному місті Данциг.

У 1933 році існуюча структура була змінена, щоб додати регіональну область, що називається Obergebiet, і п'ять з них були сформовані: Східна,

Центральна, Західна, Південна і Північна. Кожна з них поділялася на ряд районів, Gebiete. До 1937 року територія складалася з двадцяти семи з них: Схід: Берлін, Бранденбург, Помор'я, Сілезія, Данциг і Східна Пруссія; Центр: Тюрінгія, Саксонія, Центральна Ельба, Мідлендс; Захід: Гранд-Гессен, Гессен-Нассау, Центральний Рейн, Рур і Нижній Рейн, Вестмарк, Саар і Пфальц, Вестфалія; Південь: Франконія, Баден, Вюртемберз, Центральна Баварія, Східна Баварія; Північ: Балтійське море, Шлезвіг-Гольштейн, Гамбург, Північне море, Мекленбург, Нижня Саксонія [91].

В 1939 році вже існувало тридцять п'ять партійних округів, Gaue, які можна побачити на карті в додатку 3 [Див.додаток 3].

Організаційна структура «Союзу німецьких дівчат» мала чітку ієрархію. Кожна група складалася з чітко визначеної кількості дівчат та носила відповідну назву. Нижче приведений перелік структурних одиниць організації.

На найвищому рівні знаходився Reichsjugendfuehrung (Рейхсюгендфюрер, Імперський керівник молоді): штаб працівників національного молодіжного керівництва, яких очолював загальний молодіжний лідер Бальдур фон Ширах, а потім його наступник Артур Аксманн. Їх штаб знаходився в Берліні і контролював всю молодіжну роботу в Третньому Рейсі. Головою «Союзу німецьких дівчат» був Національний спікер - Reichsreferentin. Першим національним спікером була Трюде Мор, яку в 1937 році змінила доктор Ютта Рюдігер, обіймала цю посаду до кінця війни.

Далі йшла Gauverband (Регіональна група): складалася з п'яти Obergau і охоплювала від 375 000 до 400 000 дівчат, залежно від розміру окремих регіонів. Obergau (Область): була групою з п'яти районів дівчат BDM (що дорівнює приблизно 20 Untergaue) і налічувала близько 75 000 дівчат. Gau (Район): включав п'ять Untergau, і мав близько 15 000 дівчат BDM. Untergau (Підрайон): складався з п'яти регіональних кіл або близько 3000 дівчат. Номенклатура Untergau та всіх регіонів над Untergau залишалася незмінною

як для «Союзу німецьких дівчат» так і для «Союзу дівчаток». Maedel Ring (Jungmaedel Ring) («Дівчата кола»): ця невелика регіональна група складалася з чотирьох-шести груп «Союзу дівчаток», або від трьох до п'яти груп «Союзу німецьких дівчаток», і включала від 600 до 800 членів. Коли слово «ring» використовується в перекладах з німецької мови з посиланням на регіони, слід мати на увазі містечко з великим центральним містом і навколишніми невеликими містами та селами. Maedel Gruppe (Jungmaedel) (Група дівчат): найменше з регіональних угруповань - група дівчат в місті або у селі. Кожна з них включала чотири групи або близько 160 членів. Maedel Schar (Jungmaedel Schar) (Взвод дівчат): «Schar» найкраще перекладається, як еквівалент сучасного скаутського загону. Кожна група складалася з чотирьох відділень і включала близько 40 дівчат. Maedelschaft (Відділення жінок): до складу Maedelschaft, який був найменшою одиницею в межах BDM, входило близько 10 дівчат [105].

Що стосується векторів діяльності «Союзу німецьких дівчат», то вони були найрізноманітнішими. За дев'ять років від офіційного заснування «Союзу німецьких дівчат» і до початку Другої світової війни функції BDM були дуже схожі на функції сучасних американських скаутських груп. В той час, як групи скаутів, а також релігійні молодіжні групи більше офіційно не існували - вони були розформовані або розпущені, а їхнє членство об'єднане в «Гітлерюгенд» - їхня діяльність залишалася подібною [Див. додаток К].

Велика увага приділялась фізичному станові хлопців та дівчат «Гітлеюгенда», а тому не дивно, що в програмі усіх організацій був спортивний день, який, як правило, проводився в один і той же час і день щотижня - по середах і під наглядом керівників місцевих груп. Хоча фізична підготовка не відігравала такої важливої ролі в «Союзі німецьких дівчат, як це було у чоловіків «Гітлерюгенда», регулярні види спорту залишалися важливою частиною програми.

Спортивний день зазвичай включав атлетику, наприклад, легку атлетику, а також художню гімнастику і гімнастику. Місцеві групи також

формували клуби та команди, засновуючи їх у відповідності до географічного розташування або доступності спортивних об'єктів, які їм було дозволено використовувати. Наприклад, групи біля річки засновували команди з веслування, тоді як групи в містах, які мали доступ до місцевого футбольного поля, частіше займалися футболом або хокеєм на траві [93].

Крім фізичного стану, немало уваги приділялося соціальному розвитку та формуванню характеру у дівчат, що відбувалося під час так званих соціальних вечорів. Щотижнева зустріч групи, проходила окремо від спортивного дня і називалася *Heimatabend*. Зазвичай відбувалася в суботу ввечері або вдень. Соціальний вечір був спланований і його проводила лідер групи - *Maedelschaftsfuehrerin*, яка відвідувала школу керівництва, і в значній мірі вона відповідала за те, що робила група під час їхньої зустрічі. Керівникам надсилали матеріали для використання на цих вечорах, такі як буклети і графіки, але не всі використовували їх. Деякі дівчата проводили нудні політичні уроки, інші ж витрачали багато часу на вивчення нових пісень або на музику.

Місцева група зустрічалася в їхній клубній кімнаті, яка часто знаходилася в будівлі місцевої націонал-соціалістичної партії або у школі, на вечори співу та ігор.

Одним з найпопулярніших аспектів служби в «Союзі німецьких дівчат» були організовані поїздки, які організація пропонувала дівчатам. Протягом літа відбувалися поїздки не рідше одного разу на місяць. Багато поїздок включали короткий похід або автобусну поїздку, щоб дістатися до інших засобів перевезення, таких як кораблі - поїздки на великі річки Німеччини були дуже популярними.

Іноді дівчата *BDM* також мали змогу зустрітися з молодіжними групами з інших країн, таких як Швеція або Іспанія, і провести час з ними в літніх таборах або відвідати їх на батьківщині. «Гітлерюгенд» була однією з перших молодіжних організацій, яка шукала дружбу з іншими молодіжними групами в зарубіжних країнах.

Літній табір дав багатьом дівчатам можливість провести час поза домом під час літніх канікул, а також зустрітися з іншими однолітками. На відміну від сучасності, молоді дівчата взагалі не подорожували під час канікул, особливо без батьків, а табір давав їм цю можливість, побачити нові місця і завести знайомства. Багато дружніх стосунків у таборах BDM тривали до кінця війни і протягом багатьох років після неї [82, 128].

Так само, як і сучасні дівчата-скаути, дівчата в «Союзі німецьких дівчат» отримували відзнаки за свої навички та здобутки - значки заслуг. В них було багато можливостей показати себе в структурі BDM і завоювати нагороди - молодіжні фестивалі, а також регулярно проводились музичні, освітні та спортивні змагання на місцевому, регіональному та національному рівнях.

Окрім вищезгаданої діяльності, одним з основних напрямків діяльності «Союзу німецьких дівчат» було збирання коштів та постачання для підтримки «Зимової допомоги», яка забезпечувала бідні сім'ї зимовим взуттям, теплим одягом та опалювальними матеріалами, щоб допомогти їм пережити зиму. Дівчата BDM збирали гроші на вулиці, а також продавали товари, такі як маленькі прапори, Tinnies [16].

«Союз німецьких дівчат» приділяв важливе значення професійній підготовці. Багато дівчат мали можливість отримати інформацію про робочі місця з допомогою своєї організації, яку інакше їм не пропонували.

Дівчата BDM також брали участь у національному професійному конкурсі «Reichsberufwettkampf», де вони змагалися проти інших дівчат і хлопчиків з усієї країни в різних категоріях професійних навичок. У ході цього процесу дівчата підвищували свою кваліфікацію, а особливо талановиті отримували підтримку через програму стипендій.

Місцеві та регіональні групи також пропонували інші заходи, які змінювались в залежності від місця розташування. Деякі групи мали оркестри або танцювальні ансамблі, інші пропонували курси першої допомоги, катання на лижах або навіть планеризм [88, 225-261].

Найвищим керівником «Союзу німецьких дівчат» був національний спікер, який мав можливість автономно керувати «Союзом» без необхідності чекати на схвалення від Бальдур фон Шираха. За словами доктора Ютти Рюдігер, яка була національним спікером BDM з 1937 до 1945 року, як Бальдур фон Ширах, так і його наступник, Артур Аксманн, дозволяли голові «Союзу німецьких дівчат» керувати організацією власноруч.

«Гітлерюгенд» включав в себе всю гідну німецьку молодь, щоб зростити її під філософією націонал-соціалізму. Це була організація за військовим зразком і за принципом «молодь керує молоддю». На основі віку членів організації та обов'язків окремих секцій було розроблено таку структуру: 1. «Німецька молодь», «Юнгфольк», хлопчики віком від 10 до 14 років; 2. «Гітлерівська молодь», «Гітлерюгенд», хлопчики віком від 14 до 18 років; 3. «Союз дівчаток», «Юнгмедельбунд», дівчата віком від 10 до 14 років; 4. «Союз німецьких дівчат», «Бунд Дойчер Медель», дівчата віком від 14 до 17 років; 5. BDM-товариство «Віра і краса», дівчата віком від 17 до 21 року.

Кожна організація мала поділ на групи та підгрупи. Наведемо для прикладу групи, на які поділявся «Союз дівчаток»: Jungmaedelschaft, близько 10 дівчат; Jungmaedelschar, з 4 Jungmaedelschaften (40 дівчат); Jungmaedelgruppe, з 4 Jungmaedelscharen (160 дівчат); Jungmaedelring, з 4 до 5 Jungmaedelgruppen (640-800 дівчат) ; Jungmaedel-Untergau, з 4 до 5 Jungmaedelringen (2560-3200). Більш детально про організаційний поділ ми будемо розповідати нижче.

Кожна група «Союзу дівчаток» складалася з дівчат одного віку. Наскільки це можливо, всі групи «Союзу дівчаток» були організовані за віком [25].

В Додатку Л можна побачити таблицю «Організація і структура Гітлерюгенда», яка демонструє організацію «Гітлерюгенда» в цілому, включаючи всі її підрозділи [Див. додаток Л] .

Лідер Обергау (Obergau) є головою Обергау, або регіону, який контролює всю роботу «Союзу німецьких дівчат» (BDM) та «Союзу дівчаток» (JM) у відповідних Унтергауе (Untergaue) або округах. Лідер Обергау має у своєму розпорядженні спеціального уповноваженого BDM та JM. Всі Обергау по всій країні пронумеровані і названі по регіонах у межах своїх кордонів.

Самі Обергау знаходяться під контролем рейхсгендфюрера - національного лідера молоді, який знаходився в Берліні. Як вже було зазначено вище, цю посаду обіймав Бальдур фон Ширах.

Лідери кожної групи отримували свої звання відповідно до своїх посад та обов'язків. Наприклад, у «Союзі дівчаток» використовувалися такі звання та відповідні відзнаки: Jungmaedelschaftsfuehrerin – носила червоно-білу краватку; Jungmaedelscharfuehrerin – носила зелену краватку; Jungmaedelgruppenfuehrerin – носила зелено-білу краватку; Jungmaedelringfuehrerin – носила білу краватку; Jungmaedel-Untergaufuehrerin – носила червоний ремінь; Jungmaedel-Gaufuehrerin – носила чорно-червону краватку [61].

Стосовно діяльності та функції, які виконували «Союз дівчаток» та «Союз німецьких дівчат», а пізніше і «Віра та краса» то вони були найрізноманітнішими. BDM використовував літні табори, фольклор, традиції та спорт, щоб вводити дівчат у систему націонал-соціалістичної віри, і готувати їх для своїх ролей у німецькому суспільстві: дружини, матері та домогосподарки [50]. Основою їх «домашніх вечорів» була підготовка до хатньої роботи, але щосуботи займалися вправами на свіжому повітрі та фізичною підготовкою. Метою цих заходів було підтримка гарного здоров'я, яке дозволило б їм служити своєму народу і своїй країні. «Домашні вечори» - в основному, проводилися в спеціально обладнаних для цього будинках - також включали в себе формування світогляду та навчання історії. Дівчата вивчали пісні Хорста Весселя, нацистські свята, слухали розповіді про «Гітлерюгенд», факти про їх місцевість та німецьку культуру загалом.

Фізичне виховання складалося з спортивних змагань, таких як біг, стрибки у довжину, гімнастику, марширування і плавання. Під час навчання підкреслювалась важливість самопожертви заради Німеччини. Також, значну увагу приділяли дотриманню чистоти раси, бо це найбільше стосувалося молодих жінок [73, 278].

Перед тим, як отримати будь-яку професію або ступінь магістра, дівчата, як і хлопці в «Гітлерюгенді», повинні були пройти «Рік земельної служби» («Landjahr») [50]. Хоча робота на фермі була не єдиною формою служби, вона була загальною; мета полягала в тому, щоб повернути молодих людей з міст, сподіваючись, що вони потім залишаться «на землі» на службі нацистській ідеології «Крові та Землі». Іншою формою служби була робота в багатодітних сім'ях [86, 110-113].

Стосовно «Року земельної служби» (Landjahr), то спочатку ці заходи задумувались, як міра проти безробіття серед молоді. Вони повинні були захистити випускників шкіл від «небезпек» великих міст і показати молоді можливі перспективи кар'єрного росту в сільському господарстві. Як вже було сказано, джерелом цієї концепції була ідеологія «Крові та Землі», що сформувалася на рубежі XIX і XX століть, яка проголошувала перевагу селянства над буржуазією; сільські жителі повинні були бути опорою традиційних німецьких цінностей і бути представниками чистої арійської раси. Цю теорію перехопили ідеологи НСДАП. Крім ідеологічних цілей організації цієї служби, переслідувалися і економічні інтереси - в Німеччині в той час був величезний попит на сільську робочу силу в результаті масового відтоку сільських жителів в міста, також, це повинно було розвантажити ринок праці [78].

«Рік земельної служби» перейняв концепцію «Союзу Артаменен» (Artamanen-Gesellschaft), який був створений у 1924 році Гансом Гольфедером. Його метою було надання добровільної сільськогосподарської допомоги у східних провінціях Німеччини. Мотив цього був цілком шовіністичним. Як і в інших країнах Західної Європи, з початку століття

спостерігався постійний відплив робочої сили з села до міст. У Німеччині це означало рух населення зі сходу на захід. Щоб заповнити вакуум, залишений німцями, слов'яни почали переселятися на землі Східної Пруссії, Сілезії та Саксонії. Те, що ці мігранти могли легко стати постійними переселенцями, перетворюючи таким чином німецький фронтір на розширення Польщі, викликало занепокоєння німецьких націоналістів. Рух «Союзу Артаменен» був створений для протидії цьому вторгненню [23].

У 1934 році нацистська партія поглинула цей союз і він трансформувався в «Рік земельної служби Гітлерюгенда» (Landjahr der Hitler Jugend). Ця служба мала на меті відправити міських хлопців на один рік на ферму. Сподівалися, що таким чином вдасться викликати їх любов до землі і, в ідеалі, змотивує повернутися до заняття землеробством. Спочатку «Рік земельної служби» не обмежувався участю лише членами «Гітлерюгенда»; інші молоді люди, за бажанням, також могли брати участь.

Служба була добровільною, за винятком студентів університетів, які зобов'язані були пройти свій «Рік земельної служби», хоча насправді це було лише дев'ять місяців, до того, як вони закінчать навчання.

У вересні 1938 року в «Landjahr» було 26 066 членів, а дівчатка переважали хлопчиків, хоча й отримали дозвіл стати частиною цих заходів роком пізніше за юнаків. Чоловіки-добровольці були віком від 14 до 18 років; жінки віком від 14 до 21 року і повинні були мати письмовий дозвіл батьків. Вони повинні були пройти медичний огляд, щоб оцінити їх працездатність, адже служба становила від п'ятдесяти чотирьох до шістдесяти годин на тиждень.

Молодь не отримували ніякої оплати, крім номінальних 5 марок на місяць. Витрати на перевезення до місця роботи та з нього несла держава, а проживання було безкоштовним, адже житлом забезпечували селянські родини, за якими закріплювали робітників [62].

Державні табори «Року земельної служби» - це навчальні заклади, якими керувала держава та які перебували під контролем міністра з питань

науки, освіти та культури Рейху Бернгарда Руста. Вони призначалися для виховання спеціально відібраних юнаків та дівчат, які мали стати відповідальними молодими німцями, які фізично та психічно готові служити своєму народу в будь-якому місці, де вони можуть знадобитися. Вважалося честю стати частиною «Року земельної служби».

Відбір призовників проводився школою у співпраці з «Гітлерюгендом» та працівником охорони здоров'я. В середньому в кожному таборі розміщувалося 60 призовників «Landjahr». Табори склалися з стаціонарних будівель, колишніх фермерських будинків та подібних споруд. З свого боку міністерство освіти гарантувало достойні умови проживання, бездоганний догляд та медичний нагляд.

Навчальний план «Року земельної служби» включав в себе низку заходів, а саме:

1. Фізичне виховання:

для хлопчиків: легка атлетика, плавання, бокс, тощо;

для дівчаток: гімнастика, легка атлетика, плавання, ігри та танці.

2. Медична допомога.

3. Музична освіта: спів, музика, театр.

4. Національна політична освіта.

5. Практична та допрофесійна освіта:

для хлопчиків: ремесла, робота в таборі, в саду, на фермі

для дівчаток: робота на кухні, робота по дому, прання, шиття, догляд за дітьми, робота на фермі.

Керівники «Landjahr» підтримували тісний контакт з батьками хлопчиків і дівчаток в своєму таборі за допомогою обміну особистих листів та інформаційних бюлетенів. Відвідування окремими батьками не віталось з причин соціальної справедливості і укладу табірної життя. По можливості, для батьків проводили захід «Відкриті двері». Юнаки та дівчата не отримували відпустку під час «Року земельної служби» [108].

У 1940 році «Союз німецьких дівчат» запровадив спеціальну «Східну акцію» (Osteinsatz). Дівчата мали можливість пройти добровільно службу в новостворених регіонах Вартеланд та Данциг - Західна Пруссія на території, яка була довоєнною Польщею. Більшість сприйняли цю акцію позитивно, оскільки, хоча служба й проходила далеко від дому, проте зазвичай тривала від декількох тижнів до декількох місяців, а рахувалася, як цілий рік «Земельної служби». Часто «Земельна служба на Сході» означала пропагандистську роботу серед «нових німців», а не фактичну роботу на землі [56].

Основна ідея, що лежала в основі цього заходу, полягала в тому, щоб молоді чоловіки і жінки допомагали і підтримували переселенців, які були переміщені до Польщі, особливо в райони Західної Пруссії, Верхньої Сілезії і Вартеланда. Ці переселенці були фольксдойче, або етнічними німцями, які раніше жили в Прибалтиці, Бессарабії, Галичині і східній Польщі, а тепер були переселені «в Рейх».

Робота в рамках «Східної акції» слугувала двом головним завданням - підтримати етнічну німецьку молодь та допомогти переселенцям в роботі на їх фермах, а також усвідомити їх «нову» німецьку ідентичність.

Мета програми «Osteinsatz» для етнічної німецької молоді полягала в тому, щоб вивести їх на той самий рівень, що й німецька молодь, яка проживала у «старому» німецькому рейху, щодо мови, освіти та культури.

Етнічна німецька молодь відвідувала в таборах переселенців освітні заняття та навчальні роботи протягом 6 місяців. Окрім освіти, яка була зосереджена на культурних та філософських аспектах, вони також проходили фізичну підготовку. Навчання в цих таборах, в основному, зосереджувалося на навичках, які були важливими для роботи в сільській місцевості та на фермах, а також традиційних ремеслах, таких як столярство.

Окрім навичок, необхідних у господарстві та у роботі по дому, етнічні німецькі дівчата, які відвідували ці табори, також були ознайомлені з іншими можливостями роботи, відкритими їм у галузі соціальних, освітніх та

медичних послуг. Усі дівчата також проходили медичні курси з надання першої допомоги під керівництвом «Союзу німецьких дівчат».

Завдання надати підтримку та допомогу родинам-переселенцям на Сході стал областю «Союзу німецьких дівчат», адже чоловіча частина «Гітлерюгенда» в більшій мірі залучалася до військових справ. Ютта Рюдігер особисто керувала та брала участь в «Східній акції». Ця програма стала справжньою перевіркою для «BDM», оскільки вона частково послужила показником того, яку кількість роботи може виконати молодь та наскільки вона віддана своїй справі, коли отримала такий виклик.

Лідери «Союзу німецьких дівчат» добровільно відмовлялися від канікул, щоб провести шість тижнів, допомагаючи етнічним німецьким сім'ям, які були новачками у місцях їх переселення. Спочатку ця робота була обмежена Вартегау, потім розширилася на Західну Пруссію та верхню Сілезію, а після 1943 року - також на Східну Пруссію та нижню Сілезію [85].

З першого року (1940) і далі кількість лідерів BDM, які брали участь «Східній акції», постійно зростала: з 1400 у 1940 році до 12901 до 1943 року.

Біля сіл, в яких жили переселенці, були встановлені табори «Союзу німецьких дівчат», як правило, один табір на три-чотири місцевих села. Тут проживали дівчата «BDM» під час роботи по програмі «Східної акції». У кожному таборі було кілька груп дівчат, і кожна група складалася з десяти-п'ятнадцяти дівчат.

Оскільки їхня робота вимагала від них великої відповідальності, спочатку лише керівникам груп «BDM» було дозволено добровільно подати на участь в «Osteinsatz». Після того, як вони набували достатнього досвіду роботи на новому місці, вони могли з'єднатися з молодшим членом з лав «Союзу німецьких дівчат».

Дівчата допомагали етнічним німецьким сім'ям у важкій роботі на присадибній ділянці, а також облаштовувати будинки, наглядати за дітьми та навіть святкували з ними сезонні свята.

Одним із найважливіших аспектів діяльності жіночої частини «Гітлерюгенда» в «Східній акції» було створення шкіл та дитсадків для дітей переселенців. Спочатку це викликало справжні труднощі, оскільки перші керівники «BDM», що працювали на Сході, не мали ніякої підготовки або навіть конкретних знань щодо того, як керувати школою чи дитячим садом.

Завдяки роботі «Союзу німецьких дівчат» до 1942 року в регіоні Вартленд було створено 200 нових шкіл, що дало доступ до освіти близько 8000 дітей [100].

Коли дівчата поверталися з «Osteinsatz», вони розповіли іншим в дома про свій досвід та завдання, яке виконували. Почувши про те, що відбувалося на Сході, і з допомогою місцевих молодіжних груп «BDM», міста в «старому» Рейху організували допомогу у вигляді передачі речей, які були дуже потрібні в нових районах, таких як шкільні принадлежности, книги, обладнання для ферм та спортивне спорядження. Також, більше лідерів «BDM» зголосилися виконувати свій обов'язок і на Сході, особливо дівчата із сільської місцевості у «старому» Рейху, які мали досвід у сільськогосподарських роботах, а також були керівниками своїх груп «Союзу німецьких дівчат», бажали допомагати переселеним сім'ям своїми знаннями та досвідом.

Усі добровольці повинні були привнести багато ентузіазму та ідеалізму, оскільки робота в нещодавно заселених районах вимагала багато фізичних і розумових сил та витривалості. У багатьох селах не було ні лікарів, ні медсестер, ні акушерів, ні навіть священників. Тож завдання по догляду за хворими, допомозі при народженні та похованні померлих часто мали брати на себе керівники «Союзу німецьких дівчат». Вони часто стикалися з абсолютно новими і незвичними ситуаціями, які їм доводилося опановувати.

«Союз німецьких дівчат» опинився у новому становищі з початком Другої світової війни у вересні 1939 року [107].

З одного боку, нацистська партія хотіла, щоб освіта дівчат орієнтувалася більше на традиційні ролі жінок, щоб вони були матерями та домогосподарками, що стало тенденцією, яка набула більшого поширення після набуття чинності гітлерівського «Закону про молодь» наприкінці 1936 року. З іншого, потреби військового часу в Німеччині вимагали від жінок обіймати, як цивільні посади, так і у збройних силах. Жінки стали частиною «Служби нагляду за повітряними нальотами», служби «Військової допоміжної системи радіо», окрім цього виконували роботу в тилу, працювали на фабриках боєприпасів, або як медсестри. Звичайно, багато хто залишився вдома, доглядати за своїми дітьми, поки їхніх чоловіків не було, і підтримували військо будь-якими способами.

Війна змінила розклад й для членів «Союзу німецьких дівчат». Тепер, збираючись разом, місцеві групи зараз часто проводили час, пишучи листи солдатам або складаючи припаси для військ на фронті. «Гітлерюгенд» опублікував посібник, в якому йшлося про заняття у военний час, який надавав членам молодіжних чоловічих та жіночих організацій пропозиції та ідеї, що можна зробити, щоб допомогти: для «Союзу німецьких дівчат» ці ідеї включали багато прикладів моделей для в'язання, щоб виготовити шерстяні рукавички, нагрівачі вух і шкарпетки для військ, а також вказівки щодо виготовлення солом'яних тапочок для поранених солдатів у лікарнях. Хори та музичні колективи BDM практикували виступати для поранених солдатів у військових госпіталях по всій Німеччині, і часто дівчата ходили на залізничний вокзал, щоб вітати солдатів, які поверталися з або виїжджали на фронт, з гарячою кавою та свіжими бутербродами.

В журналах з'явилося більше рекламних оголошень про «Спілку Червоного Хреста», для заохочення дівчат дізнатися більше про них, а також допомогти військовим, вибравши роботу медичної сестри або помічниці медсестри, або приєднатись до служби Жіночому допоміжному територіальному корпусі. Надання послуг на залізничних вокзалах також стала важливою частиною роботи BDM. Дівчата з «Союзу німецьких дівчат»

проводили час на вокзалах, щоб зустріти поранених солдатів, біженців з інших частин країни та мандрівників. Вони надавали їм вказівки, першу допомогу, їжу та напої. Дівчатка зобов'язані були носити білі фартухи та шапки медсестри у вигляді хустки.

Більшість дівчат «Jungmaedel» та «Союзу німецьких дівчат» надавали допомогу під час війни в тій чи іншій формі. Деякі складали медичні набори по догляду за солдатами, інші відвідували поранених військових у лікарнях, а більшість була зайнята збиранням коштів, металобрухту чи одягу для проведення кампанії «Зимової допомоги» та подібних благодійних фондів, більшість з яких підтримували військові дії. Молодші дівчата часто допомагали в сезонних роботах: збір врожаю восени, заготівля сіна або збирання лікарських трав [36].

Дівчат старшого віку, членів товариства «Віра і краса» «BDM», іноді брали на повний робочий день, наприклад, в магазини чи на фабрики, щоб замінити матерів, які перебували у відпустці по вагітності, або працівників, яких призвали в армію. Вони виконували функції медсестер, помічників викладачів або секретарів. Дівчата також брали участь у програмах за межами своїх областей, а в деяких випадках навіть за межами своєї країни, де дівчата допомагали на фермах, облаштовували дитячі садки або навчали в школах. В більшості випадків дівчата не мали спеціальної підготовки до таких робіт та працювали в складних умовах.

Дівчата, які мешкали у великих містах Німеччини, ставали частиною «Служби нагляду за повітряними нальотами» та «Служби пожежної допомоги», так як війна тривала, і нальоти союзників у великих містах стали більш поширеними. Влітку 1942 р. підготовка до «Служби нагляду за повітряними нальотами» стало стандартним компонентом у навчальній програмі «Гітлерюгенда». Приблизно в цей час в містах деякі групи «Союзу німецьких дівчат» припинили своє існування, оскільки багато будинків дівчат було зруйновано, а членів родини чи друзів було вбито. Дівчата були зайняті збором власних речей, які вціліли після бомбардувань, і допомогою

їхнім родинам з переїздом в інше місце, де вони, ймовірно, знову опиняться під ворожим обстрілом. Деякі місцеві школи закривалися внаслідок бомбардувань, а там де заняття продовжувались, класи часто ставали занадто великими, щоб їх міг контролювати один вчитель, внаслідок цього групи BDM мали проблеми з організацією або пошуком місць для зустрічей, а деякі з часом просто повільно припинили своє існування.

«Гітлерюгенду» приписують значну роль під час бойових дій наприкінці війни та часто припускають, що жіноча частина, а саме «Союз німецьких дівчат» також прийняв активну участь у цих діях [101].

Насправді багато місцевих груп BDM припинили своє існування до моменту вступу союзників до Німеччини, і на відміну від чоловічої частини «Гітлерюгенда», яка була її частиною «Фольксштурм» (Volkssturm) - ополченських формувань у нацистській Німеччині наприкінці Другої світової війни, дівчата BDM відіграли незначну роль. Деякі з них, разом із місцевими цивільними, допомагали укріплювати міста та копати окопи, щоб відбити наступаючі війська союзників. Іноді жінки також приєднувалися до «Volkssturm», але їх було мало, і в більшості випадків вони виконували функції кухарів та медиків: забезпечували гарячою їжею, відповідали за постачання провізії та надавали першу допомогу [102].

Деякі дівчата BDM – невелика частина в порівнянні із загальною кількістю членів організації - стали помічницями в Люфтваффе (Luftwaffe) – повітряні сили Третього Рейху, де вони в основному приймали участь в заходах протиповітряної оборони. Немає конкретної цифри загальної кількості жінок, які несли службу таким чином, але в одній з дивізій, яка захищала Південну Німеччину, близько 3000 жінок виконували функції допоміжних служб.

У березні 1945 р. секретар Гітлера Мартін Борман надіслав листа гауляйтерам Німеччини з метою, щоб ті розпочали курси стрільби для жінок та дівчат. В повідомленні йшлося про те, що було б гарною ідеєю, якби дівчата та жінки, особливо, які проживали в селі, мали досвід використання

гвинтівки чи пістолета для цілей самооборони проти наступаючих військ противника. Частково це було підживлене страшилками про росіян, які гвалтували та вбивали німецьких жінок під час просування по Берліну. Тренуваннями повинні були займатися члени місцевих загонів «Фольксштурма» (Volkssturm) - ополченські формування у нацистській Німеччині наприкінці Другої світової війни, але в більшості регіонів навчання не було організоване, а заняття так і не були проведені, тому що все уже було дуже хаотично, а зброї не вистачало.

Невелика кількість дівчат приєдналися до організації «Вервольф» (Wehrwolf) - партизанська організація, створена у Німеччині в кінці Другої світової війни, яка мала протидіяти радянським і іншим союзним військам на окупованих німецьких територіях. До складу організації входило близько 500 жінок і лише невеликий відсоток з яких становили дівчатам з «Союзу німецьких дівчат». Найпомітнішою дівчиною ВДМ, яка служила у «Вервольфі», була фюрерін Ільзе Гірш, вона вбила прихильника американців Франца Опенхофа, якого призначили бургомістром міста Аахена, яке першим з німецьких міст здалося союзникам [76].

Як бачимо, хоча й дівчата з «Союзу німецьких дівчат» приймали участь у Другій світовій війні, проте їх роль не була такою суттєвою, як чоловічої частини «Гітлерюгенда», вони радше виконували допоміжну функцію і не завжди за власним бажанням, до військових же дій долучалися одиниці.

2.3. «Союз дівчаток» та «Віра і краса»: порівняльний аналіз

«Союз дівчаток» («Jungmädel») був ще однією секцією «Гітлерюгенда» для дівчаток у віці від 10 до 14 років. Оскільки це була організація дівчат, вона знаходилась в підпорядкуванні «Союзу німецьких дівчат».

Нові члени «Союзу дівчаток» повинні були зареєструватися для своєї служби з 1 до 10 березня кожного року. Реєстрація проводилась в місцевому адміністративному офісі «Союзу німецьких дівчат». Дівчатам треба було

закінчити четвертий клас і відповідати наступним вимогам: чистота німецької крові, бути громадянином Німеччини, бути вільним від спадкових захворювань. Дівчата, які не розвинені належним чином для свого віку, можуть утримуватися від вступу протягом року і вступати на службу у віці 11 років замість 10.

Якщо дівчина відповідала цим вимогам її зараховували до групи «Jungmädel» за місцем її проживання. Для того, щоб стати повноправним членом, вона повинна була тепер відвідувати підготовчу службу, яка включала в себе: її участь в одній зустрічі «Jungmädel», одному спортивному дні, який повинен був включати в себе випробування її мужності, і лекцією про завдання «Jungmädel».

Після того, як вона виконала ці вимоги, відбулася церемонія її вступу у «Jungmädel» 20 квітня - в день народження Гітлера. «Jungmaedel» по всій країні зустрічаються на церемонії вступу, де всі нові члени вітаються в громаді «Союзу дівчаток». Національний молодіжний лідер особисто веде цю церемонію з замку Марієнбург, який потім транслюється по всій країні на всіх радіостанціях. Під час церемонії керівники групи «Jungmaedel» присягають новим членам випробувального закладу такими словами:

«Я обіцяю завжди виконувати свій обов'язок у «Гітлерюгенді», в любові та лояльності до нашого лідера та нашого прапора» [57].

Кожен керівник Jungmaedelschaft бере на себе відповідальність за свій новий Jungmaedel, вітаючи кожного рукостисканням, і подаючи кожному з них сертифікат членства.

Для того, щоб стати «повноцінним» членом, кожна дівчина повинна була пройти Jungmädel Challenge (Jungmädelprobe), який включав в себе участь у одноденній поїздки з групою, а також ряд спортивних вимог. Для дівчат відводилось 6 місяців, щоб виконати всі завдання і відповідати всім вимогам Jungmädel Challenge, який складається з наступних простих тестів:

Продуктивність: біг на 60 метрів за 14 секунд, стрибок у довжину - 2 метри, кидок м'яча - 12 метрів. Спритність: 2 перекиди вперед, після чого

встати без використання рук, 2 перекиди назад, стрибки через мотузку. Участь у одноденній поїздки. Дівчата, які не може виконати завдання протягом шести місяців, можуть повторити їх через певний час, який визначатиме їх лідер [71].

2 жовтня кожного року ті, хто проходив, ставали повноправними членами організації, відбувалась ще одна церемонія, на якій дівчата отримували право офіційно носити чорну хустку.

Після приєднання до «Союзу дівчаток» у квітні дівчат повинні почати сплачувати щомісячний членський внесок у розмірі 35 райхспфенніг (Reich Pfennig), починаючи з травня. Плата включає страхове покриття, якщо станеться нещасний випадок.

Незважаючи на те, що батькам могло бути важко виділити такі гроші - членський внесок мав бути сплачений. «Союз дівчаток» закликав своїх учасниць бути відповідальними перед «Jungmädel» і замість того, щоб купувати речі, які вони хотіли б собі – зберегти гроші. Лідери своїх груп нагадували, що «Гітлерюгенд» став організацією такого рівня завдяки жертвам, на які йшли його члени. Членський внесок завжди повинен бути сплачений вчасно, а завдання лідера – прослідкувати за цим і зібрати платню [87].

Як і «Союз німецьких дівчат», так і «Союз дівчаток» міг запропонувати велику кількість різноманітних заходів для учасників своїх організацій. В деяких випадках вони були схожими, в деяких відрізнялися, але в будь-якому разі виконували своє завдання – виховати слухняну молодь, яка буде слідувати за Адольфом Гітлером.

Під час соціальних вечорів дівчатам розповідали про життя Гітлера і його подвиги, вчили цінувати його роботу для великої Німеччини. Також, розказували саги та казки, вивчали звичаї та традиції кожного регіону, знайомили з відомими чоловіками і жінками в німецькій історії та сучасній Німеччині, а також звертали увагу на боротьбу етнічних німців, які проживали в інших країнах.

Протягом денних та вихідних поїздок дівчат знайомили з найближчими регіоном, вчили цінувати природу. За допомогою групових поїздок намагалися згуртувати колектив та привчити дівчат допомагати одна одній.

У літніх таборах, де дівчата знаходились в абсолютно новому оточенні і де для них було багато різних завдань, їх вчили бути більш самостійними. У таборі потрібно було виконувати вказівки лідерів своїх груп і дотримуватись дисципліни.

За допомогою різноманітних та цікавих спортивних програм в дівчатах розвивали спритність та витривалість. Їх спонукали бути найкращими, але при цьому не забувати допомагати членам своєї групи.

Громадська та соціальна роботи повинні були навчити дівчат безкорисливої та щедрої роботи для громади. В основному дівчата займалися тими ж завданнями, що і їх колеги з «Союзу німецьких дівчат»: спільна робота з організацією «Націонал-соціалістичної народної благодійності» (Nationalsozialistische Volkswohlfahrt), участь у Зимовій допомозі та інших благодійних організаціях [71].

Дівчата були членами «Союзу дівчаток» протягом 4 років, після чого вони переходила до «Союзу німецьких дівчат».

Ще однією віковою групою в «Союзі німецьких дівчат» було товариство «Віра та краса» («Glaube und Schoenheit»), яке засноване у 1938 році.

Членство в цій групі було добровільним і відкритим тільки для дівчаток віком від 17 до 21 року. Ідея цієї нової групи полягала в тому, що вона повинна слугувати зв'язком між «Союзом німецьких дівчат» і «Націонал-соціалістичною жіночою організацією» (Frauenshaft). (Члени «Союзу німецьких дівчат» не могли приєднатися до нацистської партії, поки їм не виповнилося 18 років) [63].

Законом встановлювалося добровільне членство в цій організації, проте на практиці усі випускниці «Союзу німецьких дівчат» автоматично вступали

до товариства «Віри та краси». Вихід з організації давав привід підозрювати дівчину та її батьків (повноліття наступало в 21 рік) в опозиційних поглядах.

Хоча й заняття в товаристві «Віра та краса» широко варіювалися, але в основному більшість програм були розроблені для того, щоб дати дівчатам приклад, того як мають вести себе майбутні дружини та і матері. Ці курси, зокрема, часто викладалися членами Frauenschaft.

Незважаючи на те, що членство в цій групі було начебто добровільним, іноді цілі групи дівчат BDM об'єднувалися, коли вони були достатньо дорослими, тому що залишити «Союз німецьких дівчат» повністю, було чимсь нечуваним - як вийти заміж. Дівчат і молодих жінок заохочували витратити якомога більше часу на молодіжні організації, перш ніж переслідувати такі речі, як шлюб і сім'я, а також кар'єра [60].

За словами Ютти Рюдігер, яка у 1937 році стала лідером «Союзу німецьких дівчат», - «завдання нашого «Союзу німецьких дівчат» - зростити наших дівчат факелоносцями націонал-соціалістичного світу. Нам потрібні дівчата з гармонією між тілами, душами і духами. І нам потрібні дівчата, які через здорові тіла і збалансований розум втілюють красу божественного творіння. Ми хочемо виховати дівчат, які вірять в Німеччину і нашого лідера, і які передадуть ці переконання їхнім майбутнім дітям».

Невдовзі після цієї промови доктора Рюдігер, Бальдур фон Шірах, національний голова «Гітлерюгенда», вирішив разом з доктором Рюдігер заснувати товариство «Віра та краса».

Доктор Ютта Рюдігер казала про товариство «Віри та краса» так: «Після того, як молодші дівчата навчилися бути частиною спільноти через спорт і ігри, подорожі та походи (в «Jungmaedel» і BDM), старшим дівчатам слід надати можливість слідувати за своїми індивідуальними талантами та інтересами, для їх подальшої освіти у такий спосіб, щоб вони переросли в унікальні особистості. Потім вони повинні знову зробити свої таланти доступними для спільноти». Погляд Ютти Рюдігер поєднувався з думкою Бальдур фон Шираха про те, що треба підкреслювати гімнастичну

підготовку, а загальна мета «Віри та краси» - «гармонійне виховання тіла, розуму і духу» [58].

Клементина зу Кастель, яка була лідером BDM з Франконії, попросили очолити нову організацію, хоч спочатку і висловлювала свою стурбованість тим, що вона «не підходить для роботи на національному рівні», все ж погодилася прийняти цю пропозицію.

На відміну від «Jungmaedel» і «Союзу німецьких дівчат», де важливе значення припадало на формування індивідуальних рис характеру дівчат, товариство «Віри та краси» зосереджувалося на жіночих аспектах, таких як жіночі обов'язки, мода і материнство. Світ суспільства головним чином класифікувався за такими трьома аспектами: жіночий спорт і гімнастика; домашня економіка, наприклад, приготування їжі, шиття; освіту, особливо в мистецтві і музиці, а також в політиці.

Загальною метою товариства «Віри і краси було сприяти залученню молодих жінок до народної єдності, Volksgemeinschaft, і зростити їх для прийняття обґрунтованих рішень, які призведуть до здорового способу життя для них і їх майбутніх сімей. В ідеалі воно, також, було створене для того, щоб включити їх у Frauenschaft, хоча багато дівчат просто продовжували або отримувати кар'єру, або виходити заміж і створювали сім'ю. Незважаючи на те, що членство було добровільним і загальна кількість членів залишалася відносно невеликою, приблизно 400 000 дівчат приєдналися до товариства впродовж його років існування [6, 35].

«Віра та краса» мала свою окрему організаційну структуру. Найменшою групою була Arbeitsgemeinschaft, або «робоча група», яка складалася з 10-50 дівчат. Кожну групу очолював викладач-експерт, наприклад, професійний вчитель музики. Дівчат вчили життєвим навичкам, які могли б знадобитися їм в майбутній житті.

Членство в робочих групах було визначено на основі індивідуальних інтересів дівчат. В ідеалі, дівчата обирали ті курси, до яких вони мали найбільший інтерес, або які продовжували б їхню освіту та навчання в

галузях, від яких вони могли б отримати користь. Деякі з курсів були у сфері спорту та гімнастики, інші пов'язані з текстильними роботами, такими як трафаретний друк або рукоділля, плетіння кошиків, окрім того, кераміка, дизайн одягу та шиття, також, загальна домашня економіка, наприклад, випікання та приготування їжі. Якщо дівчині сподобались конкретні курси, які вона вирішила відвідувати, вона могла залишитися на них до трьох років, або якщо виявить бажання – змінити їх на інші. Зустрічі проводилися протягом двох годин, один раз на тиждень увечері, для узгодження графіку з тими дівчат, які працювали або відвідували професійне навчання в денний час.

Окрім щотижневої зустрічі, групи збиралася раз на місяць на спільний вечір, під час якого окремі учасники повідомляли про досягнення та цілі своїх груп. Один раз на рік товариство «Віри та краси» мали регіональні та національні виставки, на яких показували танці та гімнастику, виконували п'єси та взагалі демонстрували свою роботу.

Протягом кожного року дівчатам доводилося брати участь у щонайменше одній робочій групі для занять спортом, що було однією з умов, яку Бальдур фон Ширах дав Ютті Рюдігер для нової організації. Спортивні робочі групи діяли в період з квітня по серпень, а інші робочі групи протягом зими [50].

«Він хотів, щоб вони працювали над своєю красою і своїм фізичним здоров'ям. Сьогодні, звичайно, люди добре піклуються про свої тіла, але тоді це було інше. Ми мали молодих дівчат, які працювали і не мали можливості займатися спортом», - казала Клементина зу Кастель.

Програма гімнастики товариства «Віри і краси» була під сильним впливом від візиту у 1937 Бальдура фон Шираха до Англії, де він брав участь у виставках Ліги здоров'я і краси, яка використовувала метод гімнастики Гінріха Медау. Медау мав гімнастичну школу в Берлін-Шенефельді і вперше представив свою гімнастику, використовуючи дерев'яні обручі під час виставки на Олімпіаді 1936 року в Німеччині.

Клементина зу Кастел казала: «Тоді було багато різних методів гімнастики, але він був той, хто працював найкрасивіше і найбільш природно зі своїми дівчатами. Ширах попросив його створити програму гімнастики для «Віри і краси», щоб дівчата виконували, витончені рухи. Медау сказав, що він зробив гімнастику покладену на музику» [58].

Ще однією областю, якій приділялось багато уваги в товаристві, були «особисті життєві навички». Всі смаки - від особистої гігієни та питань моди до меблів додому - обговорювалися. Відчуття всього «реального» повинно було виховуватися у дівчаток з точки зору корисних меблів, зручного одягу та прикрас. Кожна дівчина повинна була робити і носити те, що їй підходить і тому створювати свій власний стиль, який би підтримував розвиток її власного характеру.

«Домашня економіка» та «Навички сільського господарства/селянства» - це робочі групи, в яких дівчатам належало отримати базові знання для своїх майбутніх обов'язків як домогосподарки, так і матері. Дівчата навчилися прясти, ткати, прасувати, шити, готувати і пекти.

Загалом, товариство охоплювало 30 082 робочих групи на початку 1940-х років:

11 тисяч груп з економіки житла та особистого життя, таких як приготування їжі, шиття, одяг зі смаком, культура в будинку та в сім'ї, а також декорування зі смаком;

1, 726 груп з охорони здоров'я;

5 526 груп спорту, таких як гімнастика, легка атлетика, плавання, теніс, фехтування, катання на ковзанах, катання на лижах та водні види спорту;

11 830 груп в інших областях, таких як: історія, мистецтво, поезія, мови, оркестр, хор, малювання, географія [74].

Товариство «Віри та краси», як «Союз німецьких дівчат» взагалі, також приділяли велику увагу підготовці дівчат для роботи, намагаючись допомогти їм знайти місця роботи, на які вони особисто підходили. До «Союзу німецьких дівчат» і товариства «Віри та краси», які надавали

підготовку та можливість отримання професійних навичок більшість дівчат працювали як звичайні секретарі або помічниці. Лише деякі з тих, хто були з заможних родин могли дозволити собі навчання в університетах та отримання вченого ступеню, щоб знайти гідне робоче місце.

Дівчатам з товариства «Віри та краси» іноді доводилося працювати у якості домробітниць, надаючи послуги з догляду за дітьми та прибирання для сімей, які мали чимало дітей, або в тих випадках, коли чоловік перебував на службі у збройних силах. Окрім того, заохочувалась робота на державній службі: канцеляристи, секретарі та фабричні працівники. Це часто були робочі місця, які потребували працівників для заміни жінок, які перебували в декретній відпустці, або чоловіків, які служили солдатами. Також, дівчата надавали допомогу на вокзалах, збирали лікарські трав, допомагали в аптекарській роботі або працювали помічниками медсестри в лікарнях [84].

Під час війни молодим дівчатам часто доводилося працювати неповний робочий день, наприклад, допомога при збиранні врожаю, допомога в проведенні кампанії «Зимової допомоги». Чим довше тривала війна, тим більше робота в товаристві «Віри та краси» стала пов'язаною з війною. Були запроваджені нові робочі групи, такі як Luftschutz, служби нагляду за повітряним нальотом, і Nachrichtenwesen, служби, які охоплювали роботу радіо [66].

Розглянувши структуру, функції та вектори діяльності усіх трьох організацій: «Союз дівчаток», «Союз німецьких дівчат» та товариство «Віра та краса» перейдемо до їх порівняльного аналізу. Порівнювати ми будемо за такими чинниками: вік, з якого дівчат приймали до організації та коли вони залишали її або переходили до іншої вікової; вектори діяльності, структуру та форму членів BDM.

Почнемо з аналізу вікових груп дівчат, які існували в структурі організації «Гітлерюгенд». Всього їх було три, як вже було сказано вище, і в залежності від свого віку дівчата розподілялися таким чином: «Союз дівчаток», «Юнгмедельбунд», дівчата віком від 10 до 14 років; «Союз

німецьких дівчат», «Бунд Дойчер Медель», дівчата віком від 14 до 17 років; BDM-товариство «Віра і краса», дівчата віком від 17 до 21 року.

Як бачимо, дівчата були задіяні в структурі організації з самого дитинства і до періоду досягнення ними повноліття, який в той час припадав на 21 рік. Це було зроблено для того, щоб якомога раніше донести до жіночої частини «Гітлеюгенда» ідеї націонал-соціалізму та повністю інтегрувати їх у нацистське суспільство. Гітлер казав: «За ким молодь – за тим і майбутнє», тому й не дивно, що так ретельно підійшли до виховання підростаючого покоління.

Що стосується векторів діяльності, то вони були найрізноматнішими: від допомоги благодійним організаціям до проведення експедицій та відпочинку у літніх таборах. Але в залежності від вікової групи дівчат, вони різнилися. Для прикладу, всі групи брали участь в щорічній кампанії «Зимової допомоги», займалися гімнастикою та акробатикою, відвідували спортивні секції, для підтримання гарної фізичної форми, збиралися на недільні вечори, підводити підсумки своєї діяльності та слухати лекції від своїх лідерів – це що стосується спільних видів діяльності молодіжних жіночих організацій.

Так як в «Союзі дівчаток» були дівчата віком від 10 до 14 років, то їм ще не викладали курси з домашньої економіки та курси материнства, бо за віком їм було ще зарано, на відміну від «Союзу німецьких дівчат» та товариства «Віри та краси», в яких цим питанням приділялась особлива увага, зважаючи на роль жінки в нацистському суспільстві. Окрім цього, в старших вікових групах приділялась значна увага професійному вихованню та підготовки до отримання в майбутньому професії, в «Союзі дівчаток» такі курси були відсутні з зрозумілих причин.

Загалом значних відмінностей у діяльності груп не було. Відбувалися лише доповнення, які залежали від віку дівчат та потреб, які поставали перед ними у житті. Так наприклад, у найстаршій віковій групі з'являлися курси з

професійної підготовки, але зникали поїздки до літніх таборів та різні експедиції.

Тепер перейдемо до структури молодіжних жіночих організацій. Тут ніяких відмінностей не було, так як уся система була уніфікована і усі групи поділялись однаковим чином. Лише «Віра та краса» окрім загальної системи поділу мала в своєму складі ще найменшу групу - *Arbeitsgemeinschaft*, або «робоча група». На чолі організації «Гітлерюгенд» стояв *reichsjugendfuehrung* – рейхсюгендфюрер, керівник молоді – Бальдур фон Ширах. На чолі «Союзу німецьких дівчат» стояв свій автономний керівник, який все одно був підзвітний фон Шираху. Спочатку це була Труде Мор, яку пізніше змінила Ютта Рюдігер. Далі йшов поділ на регіони, області, райони та підрайони, які в свою чергу поділялись ще на менші структурні одиниці: *maedel ring*, *maedel gruppe*, *maedel schar*, *maedelschaft*. Кожна група мала відповідну кількість дівчат, дані були приведені вище.

Як і хлопці, так і дівчата «Гітлерюгенда» повинні були носити службову форму на всіх зборах та під час будь-яких урочистих заходів, які вони відвідували.

Основна уніформа дівчат складалася з темно-синьої спідниці, білої блузки і чорної краватки зі шкіряним вузлом і була загальною для всіх жіночих груп.

Цю уніформу дівчата повинні були носити під час будь-яких заходів, в яких брав участь «Союз німецьких дівчат». Спочатку носіння форми не під час служби заборонялося, але незабаром це стало звичайним явищем для членів BDM, щоб одягати свою форму до школи. Деякі вчителі, які були членами партії, часто віддавали перевагу дівчатам, які були учасницями BDM, над іншими студентами, і ставили їм кращі оцінки.

Усю уніформу мали придбати батьки за власний кошт, але часто траплявся випадки, коли вони відмовлялися, бо були проти діяльності «Союзу німецьких дівчат» або просто не мали коштів, тому часто траплялися випадки, коли дівчата носили звичайну білу блузку та просто синю

спідницю. Часто траплялися випадки, коли форму шили в дома для ого, щоб витратити менше грошей.

Особливо важко було батькам дівчат, які належали до «Союзу дівчаток» через те, що діти швидко росли і потрібно було змінювати форму, на що часто не вистачало грошей. Якщо в сім'ї було кілька дочок, уніформа часто передавалися молодшим сестрам. Тому на фотокартках, які збереглися, часто можна помітити багато варіацій стилів і кольорів уніформи.

Окрім традиційних білих блузок були ще сірі, коричневі та сині, їх носили під час «спеціальних робіт», коли офіційну блузку не дозволяли носити з будь-якої причини.

Офіційна спідниця була довгою з темно-синьої вовняної тканини. Її носили як влітку, так і в зимовий період, і не існувало спеціальних «зимових» спідниць - дівчата просто носили довгі майки та високі вовняні панчохи для збереження тепла.

Завершаючим елементом форми дівчат була чорна нашійна хустка трикутної форми, яку називали *Fahrtentuch*. Її носили під коміром сорочки, тримаючи спереду за допомогою плетеного шкіряного вузла.

Нові члени «Jungmaedel», які вступали до організації у віці 10 років офіційно отримували свою шийну хустинку, як символ того, що вони офіційні члени «Союзу німецьких дівчат», під час заходу *Jungmaedel Confirmation*, що проводився щорічно 2 жовтня.

«Уніформа - це аксесуар» - був девіз для членів «Союзу німецьких дівчат», тому дівчатам не дозволялось надягати ніяких ювелірних прикрас, поки вони були в уніформі але годинники - корисні і необхідні - тому були дозволені. Макіяж не рекомендувався, особливо для дівчат з молодших вікових груп.

З уніформою носили чорні або коричневі туфлі на шнурівці, які також мали купувати дівчата або їх батьки. В літку з взуттям носили білі бавовняні панчохи, а взимку - сірі або коричневі.

Що стосується зимового періоду служби, то до традиційної уніформи додавались жакет, пальто та головні убори.

Так званий Kletterjacke, або короткий жакет був розроблений для носіння з уніформою BDM в холодніші дні року, наприклад, навесні і восени, і в багатьох випадках його також вдягали під час зими, якщо дівчина не мала іншого верхнього одягу.

В зимку «Союз німецьких дівчат» носив чорний шерстяний берет. Хоча тип і часто розміри берета були різноманітними, вони були чорного або темно-синього кольору і носилися опущеними на одне вухо.

Отже, як бачимо, після проведеного порівняння, можна зробити висновок, що відмінності між групами були мінімальними, це й не дивно, адже вони були частиною великої організації «Гітлерюгенд», в якій все було уніфіковано з загальною націонал-соціалістичною системою. Також, централізованими і однорідними групами набагато легше керувати. За допомогою «Союзу німецьких дівчат» держава маніпулював свідомістю підростаючого покоління дівчат, формувала систему «народних цінностей», основу яких складали постулати націонал-соціалістичного світогляду, расистські та мілітаристські ідеї, а також активно пропагувала ідеальний тип дівчини - це жінка-супутниця, помічниця свого чоловіка, яка допомагає йому в його справах на благо націонал-соціалізму.

«Союз дівчаток», «Союз німецьких дівчат» та товариство «Віра та краса» були невід'ємною частиною молодіжного загальнонаціонального соціалістичного руху Третього рейху. Німецьке керівництво розуміло усю важливість виховання підростаючого покоління, саме тому була приділена значна увага до молодіжного руху. Якщо хлопців виховували з метою, щоб в майбутньому вони стали військовими та захищали Третій рейх на полях бою то на дівчат покладалося інше завдання – бути відданими дружинами та чудовими матерями. Нацистська верхівка надавала усі умови для заохочення дівчат до вступу в організацію, хоча й в 1939 році членство стало обов'язковим, з метою їх навчання в дусі націонал-соціалістичної ідеології.

Щоб навчання не здавалося таким нудним дівчата пропонували можливість займатися у різних спортивних секціях, влаштовували екскурсії та походи, відправляли до літніх таборів, тому й не дивно, що потреби в примусі до вступу в організацію не було, бо всі хотіли стати частиною цієї великої сім'ї.

Окрім відпочинку та заняттям спортом жіночі організації приділяли значну увагу громадським та соціальним роботам: співпраця з «Націонал-соціалістичною народною благодійністю», участь у «Зимовій допомозі».

Структура усіх жіночих організацій була однаковою. Поділ на групи відбувався за віковим та територіальним принципом й мав чітку ієрархію. Лише в товаристві «Віра та краса» до традиційного поділу за територією – додався поділ на «робітничі групи».

РОЗДІЛ 3

ШЛЯХ ЖІНКИ В ІСТОРІЇ ДОБИ ТРЕТЬОГО РЕЙХУ

3.1. «Націонал-соціалістична жіноча організація»

Політика нацистського режиму, яка стосувалася жінок, характеризувалася широким організаційним охопленням та інтеграцією жінок у політичне життя держави. У 1939 році 12 мільйонів німкеней належали принаймні до однієї з численних нацистських асоціацій і тим самим стабілізували націонал-соціалістичну систему. Їх використовували для того, щоб підняти репутацію НСДАП за допомогою заходів соціального забезпечення та підвищити економічну потужність держави шляхом виконання трудових завдань. Крім того, німкені мали поширювати

нацистську ідеологію, яка стосувалась питань жінок, серед населення Німеччини.

На думку націонал-соціалістів, «природним» головним завданням жінок було народження якомога більшої кількості дітей, які б сприяли поширенню «арійської раси». Тому були створені позитивні стимули, такі як податкові пільги та нагорода «Хрест матері», щоб збільшити дітородний потенціал. У той же час про потомство слід піклуватися та виховувати його відповідно до націонал-соціалізму. З метою зміцнення сім'ї як ядра нації домагалася професіоналізації діяльності домогосподарки та матері. Тому жіночі організації взяли на себе як навчання матерів, так і пропаганду та підтримку «етнічно-расового здоров'я» як центральної сфери діяльності [68].

У 1923 р. поруч з НСДАП виникли асоціації жінок, які тісно співпрацювали з місцевими групами партії. Однією з таких ранніх організацій був «Німецький жіночий орден» (DFO), заснований і очолений Ельзбет Зандер, схоже об'єднання виникло в Бадені і носило назву «Націонал-соціалістичні жінки», яких очолювала Гертруда Шольц-Клінк, крім цих двох були й інші, які підтримували та поширювали ідеї націонал-соціалізму. Після того, як «єдність жіночих асоціацій» була визначена керівним принципом нацистської жіночої політики, жіночі організації були розпущені в 1931 році на користь створення «Націонал-соціалістичної жіночої організації» («NS Frauenenschaft» (NSF)). В ході цієї реорганізації було обмежено автономію жіночих груп і зміцнено зв'язки з партією.

Як вже було сказано, «NS-Frauenenschaft» була заснована в жовтні 1931 року як об'єднання кількох національних і націонал-соціалістичних жіночих організацій і оголошена НСДАП єдиною жіночою офіційною партійною організацією. Після приходу до влади нацистської партії в 1933 році «NSF» служила стійким прихильником нацистського політичного процесу Гляйхшальтунгу (Gleichschaltung) - насильницьке залучення в систему нацистської ідеології, політики, адміністрації всіх інших ненацистських жіночих груп. З лютого 1934 р. і до кінця Другої світової війни «Націонал-

соціалістична жіноча організація» перебувала під керівництвом рейхсфрауенфюрера Гертруди Шольц-Клінк, яка отримала цю посаду завдяки покровительству Роберта Вагнера, гауляйтеру Бадена.

Володіючи повноваженнями здійснювати систематичний нагляд, навчання і управління, «Націонал-соціалістична жіноча організація» була офіційно включена в структуру НСДАП в березні 1935 року. З тих пір його внутрішня структура відповідала поділу «Націонал-соціалістичної робітничої партії Німеччини» на Гау (Gau), Крайс (Kreis), Місцеву групу (Ortsgruppe), Осередок (Cell) та Блок (Block) або Домашню групу («Household Group»). Через великий приплив бажаючих статити частиною організації нових членів з 1936 року брали тільки в обмеженому обсязі. В якості політичної кваліфікації вони мали довести своє попереднє членство в «Bund Deutscher Mädel» (BDM) або в інших націонал-соціалістичних організаціях [89].

В цілому, з приблизно 4 мільйонів жінок, які належали до нацистських організацій, 2,3 мільйона були членами «NSF». Вони повинні були відвідувати щотижневі вечори «Націонал-соціалістичної жіночої організації» не рідше одного разу на місяць. У «NSF» були свої власні імперські і регіональні школи для навчальних цілей. Одним з напрямків цієї просвітницької роботи була підготовка жінок до ролі дружин, домогосподарок та матерів. «NS-Frauenschaft» також контролювала засновану в 1934 році «Службу матерів Рейху», яка пропонувала курси з ведення домашнього господарства і охорони здоров'я, а також з питань виховання і догляду за дітьми.

Гертруда Шольц-Клінк, як керівник «Служби матерів», виступаючи із заявою, пояснювала роль цієї організації в нацистській Німеччині: «Мета «Служби матерів» - політична школа. Політична школа для жінки - це не передача політичних знань і не вивчення партійних програм. Швидше, політична школа формує певне ставлення, відношення, яке допомагає жінці підтримувати заходи держави, вводить їх в життя жінок, та поширює їх далі».

Сфера відповідальності «NSF» обмежувалась лише питаннями, які стосувалися жінок, безпосередній політичний вплив «Націонал-соціалістичної жіночої організації» в «Націонал-соціалістичній робітничій партії Німеччини» та в державі загалом був незначним, але жінки, які були частиною жіночої організації, мали змогу брати участь у здійсненні державної влади. Навіть якщо більшість жінок не були членами партії, як державні службовці вони брали активну відповідальність за Фольксгемайншафт, національну спільноту, та формували «правильну» модель жінки у нацистському суспільстві [72].

Як вже зазначалося вище, участниці «Союзу німецьких дівчат», яким виповнився 21 рік, ставали частиною «Націонал-соціалістичної жіночої організації», яка продувжувала традиції та політику жіночої частини «Гітлерюгенда».

Діяльність організації була направлена на поширення серед німкенів Третього Рейху націонал-соціалістичних ідей та ідеології, а також спрямована на підтримку діяльності та політики лідерів партії і держави. Основна увага, звісно ж, приділялася ролі жінки в нацистському суспільстві, яка окрім арійського походження, повинна володіти такими рисами характеру, як вірність, виконання обов'язку, готовність йти на жертви, здатність страждати і бути самовідданною та виконувати свій материнський обов'язок. «NSF» була направлена на те, щоб пропагувати модель націонал-соціалістичної жінки відповідно до політики, яка визначалась режимом.

Окрім того, до завдань організації входило навчити німецьких жінок використовувати продукти німецького виробництва, таких як масло і віскоза, замість імпортованих в рамках програми самозабезпечення, а також заняття для наречених і школярок. Проте, основним вектором діяльності залишалася пропаганда серед жіночої частини Німеччини

Участь в політиці та загалом в політичному житті країни не передбачалася, що було пов'язано з націонал-соціалістичним іміджем жінки. Німкеня стала домогосподаркою і матір'ю, турбота в цілому і виховання

дітей були названі «weiblicher Lebensraum» - «жіночим життєвим простором» [68].

Усьому цьому дівчаток навчали ще, починаючи з участі в «Союзі дівчаток», а зараз майбутні фрау мали показати, як вони засвоїли ці знання. Як бачимо, в німецькому суспільстві жінкам відводилась суто репродуктивна функція, і завдяки пропаганді більшість були згодні з роллю матері та домогосподарки, однак Друга світова війна внесла свої корективи в плани по вихованню жіночої частини Німеччини, про що вже було зазначено вище.

«Націонал-соціалістична жіноча організація» чудово впоралась зі своїм завданням по впровадженню нацистської ідеології, а також стала зразковою «наступницею» «Союзу німецьких дівчат», Гертруда Шольц-Клінк, в свою чергу, була прекрасним прикладом зразкової жінки.

3.2. «Ідеал німецької жінки» у світогляді націонал-соціалізму

Адольф Гітлер мав стійкі погляди на те, як повинні поводитися молоді жінки. Він описував свою ідеальну жінку як «милу, приємну, наївну дрібницю - ніжну, солодку і дурну». Ось чому його приваблювала Єва Браун. За словами Алана Буллока, автора праці «Гітлер: Дослідження в тиранії»: «Гітлер насправді любив Єву. Її порожня голова не заважала йому, навпаки, він ненавидів жінок з самостійними поглядами» [53, 396].

Гітлер також не любив жінок, які курили і носили макіяж. Він дав зрозуміти, як повинні поводитися молоді жінки в нацистській Німеччині. Американський журналіст Уоллес Р. Деуель відзначив, що він читав у газеті «Völkischer Beobachter», яка контролювалася нацистською партією, що: «Найбільш неприродною річчю, з якою ми можемо зіткнутися на вулицях, є німецька жінка, яка, незважаючи на всі закони краси, зробила собі макіяж» [67, 161].

«Союз німецьких дівчат» відіграв важливу роль у розвитку цих цінностей: «Їх тренували зі спартанською суворістю, навчали обходитися без косметики, одягатися найпростішим чином, не демонструвати індивідуальної

окремішності, спати на жорстких ліжках і відмовлятися від всіх кулінарних делікатесів. Цей ідеальний образ доповнювало золотисте волосся зібране в пучок або заплетене в косу та ненависть до суфражисток інших країн» [73, 335].

Також, проводилася кампанія проти молодих жінок, які курили. Медичні експерти писали статті, які стверджували, що існує позитивна зв'язок між надмірною ніотиною залежністю та безпліддям. Один звіт стверджував, що куріння завдавало шкоди яєчникам і що шлюб між курцями давав лише 0,66 дітей в середньому, в порівнянні з середнім рівнем – три [24].

Якщо за курінням спіймали члена «Союзу німецьких дівчат», то їй загрожувало вигнання. Хедвіга Ертль, вірний член BDM, повністю підтримувала ці цінності: «Німецька жінка повинна бути вірною. Вона не повинна носити макіяж, і вона не повинна палити. Вона повинна бути працелюбною і чесною, і вона повинна хотіти мати багато дітей і бути матір'ю» [19].

У Третьюму Рейху суворо дотримувалися расової гігієни, бо вірили в те, що змішання рас приведе до небажаних наслідків. Шлюби допускалися тільки між істинними арійцями.

Особливою жорсткою політика була відносно членів СС і НСДАП. Чоловіки, які були членами в цих організацій, могли одружуватися тільки на жінках, які пройшли навчання в спеціальних «школах підготовки дружин».

Перша «школа наречених» була відкрита в 1937 році. Програма, за якою мало відбуватися навчання дівчат, які хотіли вийти заміж за чистокровного німця, була схвалена особисто рейхсфюрер СС за декілька місяців до відкриття школи. До 1944 року в Німеччині функціонували вже 32 заклади, а з 1939-го в них стали приймати також і потенційних чоловіків. Школи були підвідомчі Гертруді Шольц-Клінк [30]. Термін навчання в закладі було вирішено збільшити до 2 місяців.

Навчання в «школах наречених» було розраховане на шість тижнів, а сам курс лекцій коштував 135 рейхсмарок. Якщо випускниця вдало проходила всі іспити, то отримувала відповідних сертифікат. Гроші вирішували не все, адже до школи Гертруди Шольц-Клінк могли потрапити тільки справжні арійки, за чистотою крові ретельно слідкували.

Зовнішність учасниць «школи підготовки дружин» мала відповідати арійським канонам: світла шкіра, русяве волосся, блакитні або зелені очі і високий зріст (близько 180 см). Звісно, їх фізичний і психічний стан мав бути ідеальним.

В основу навчання були покладені ідеологічні принципи, які діяли в Німеччині ще до диктатури Адольфа Гітлера, а саме принцип трьох «К»: Kinder, Kirche, Küche (діти, церква, кухня). Німці вважали, що ідеальна жінка повинна бути повністю віддана своїй родині і поважати ручну працю. До програми навчання входили такі дисципліни, якщо їх можна так назвати: введення в сільське господарство, розширені курси рукоділля, навчання домоведенню, риториці, світських манер і вихованню дітей.

В нацистській Німеччині вважали, що жінкам не варто вивчати точні науки. Для них був закритий вхід до вищих навчальних закладів, а для того, щоб зайняти державну посаду потрібно було подолати великі труднощі. У розкладі «школи підготовки дружин» залишили тільки історію і політологію, а відсутність інших предметів запропонували компенсувати фізкультурою [51].

Вихід заміж, навпаки, стимулювався державою. Після одруження пара чистокровних німців отримувала 1000 марок в безвідсоткове користування на термін до п'яти років. При цьому були різні бонуси, наприклад, за народження кожної дитини борг автоматично зменшувався на 250 марок.

Зацікавленість нацистського режиму в прирості населення була вкрай висока. З 1934 року почали активно заохочувати до народжуваності більшої кількості дітей: багатодітним сім'ям почали надавати пільгові ціни на медичне обслуговування, масово відкривалися спеціальні школи майбутніх

матерів. На кожную дитину видавали чималу на той час щомісячну допомогу - до 30 марок [104].

Бажання отримати якомога більше чистокровних арійців доходило до абсурду. Німкеням офіційно заборонили навчання в вузах і найману працю під приводом того, що це перешкоджає виконанню їх основних функцій - бути добропорядними дружинами і матерями. Для того щоб жінки залишали свої робочі місця і виходили заміж їм пропонували матеріальні позики, які становили 600 марок.

Всіляко звеличувалась гідність матері. Жінок, які народили більше восьми дітей, нагороджували Золотим материнським хрестом. Також їм видавали значну щомісячну допомогу в розмірі 500 марок. Пропаганда швидко дала свої плоди: Німеччина була лідером серед європейських країн за приростом населення. Народжуваність підвищувалася з вражаючою швидкістю. Якщо в 1934 році з'явилося на світ трохи більше одного мільйона дітей, то в 1939 ця цифра перевищила 1,5 мільйона.

Виставляючи протиприродним бажання жінок вести політичну, професійну або академічну діяльність, нацисти не гребували зобов'язати до трудової повинності молодих дівчат. З 1939 року всіх незаміжніх німкенів молодше 25 років зобов'язали працювати на благо країни. Найчастіше це була некваліфікована праця: служниці у багатодітних матерів або робота в селах [90].

Ставлення до жінок, які працюють на виробництві або у сфері послуг, було лояльним. Продавщиць, так званих домашніх помічниць і німкенів, які працювали на схожих посадах неповний робочий день, до звільнення не примушували. Навпаки, націонал-соціалісти оголосили ці заняття типово жіночими і всіляко їх заохочували [52].

Однак, в ході Другої світової війни Німеччина стала потребувати жіночої робочої сили на військових заводах та інших підприємствах. Новий ідеал жінки - трудящої в ім'я перемоги - витіснив образ домогосподарки, і «школи наречених» втратили свою актуальність.

Отже, під час дослідження історії становлення «Союзу німецьких дівчат» ми дізналися, за яких умов відбувався цей процес та які етапи були пройдені: від «Гітлерівського молодіжного сестринства» до невід'ємної частини загально німецької організації «Гітлерюгенд». Розглянули керівників молодіжного руху Третього рейху. Окрім того, дізналися про ставлення вищих посадовців до «Союзу німецьких дівчат» з їх власних висловлювань.

Що стосується структури жіночої організації, то поділ відбувався на групи за віковим та територіальним принципом й мав чітку ієрархію. «Союз німецьких дівчат» був невід'ємною частиною «Гітлерюгенда», то й діяв він за тим же самим принципом – «молодь керує молоддю». Щодо функцій, то вони були найрізноманітнішими і залежали від вікової групи, в якій перебували дівчата.

«Ідеал німецької жінки» у світогляді націонал-соціалізму формувався під впливом ідеологічних принципів, які діяли в Німеччині ще в ХІХ столітті і були сформовані кайзером Вільгельмом ІІ, а саме принцип трьох «К»: Kinder, Kirche, Küche (діти, церква, кухня). Адольф Гітлер лише підтримав ці принципи, адже Німеччина потребувала більше юнаків, які могли б віддано служити своєму фюрерові. «Союз німецьких дівчат» як раз і займався вихованням майбутніх матерів та дружин, а для тих хто жінок, які хотіли вийти заміж за чоловіків, які були членами СС і НСДАП, були створенні спеціальні «школи наречених».

3.3. Від маленької дівчинки до справжньої фрау: етапи становлення

німецької жінки у тоталітарному суспільстві

Додаток М «Шлях німецької дівчини» демонструє етапи, які мала пройти кожна німкеня в часи Третього рейху для того, щоб стати повноправним членом суспільства. Все починалось в 10 років, коли дівчинка ставала частиною «Союзу дівчаток», у віці 14 років відбувався її перехід до середньої ланки – «Союзу німецьких дівчат». У віці 17 років дівчата ставали

частиною товариства «Віра та краса», а вже у 18 років мали можливість приєднатися до «Націонал-соціалістичної жіночої організації». В 21 рік, коли вони ставали повнолітніми, відбувався повноцінний перехід до «Націонал-соціалістичної жіночої організації». На цьому кроці закінчувалась діяльність молодіжної жіночої організації по підготовці дівчат до дорослого життя [Див. додаток М].

Цей шлях був ідеальним в уяві політиків Третього Рейху, однак прорахунки під час Другої світової війни внесли свої корективи в діяльність деяких молодіжних жіночих підгруп та загалом в роль жінки, яку на неї покладали ідеологи націонал-соціалізму. Спочату все йшло за планом, нацистській владі повністю вдалося взяти під контроль усю жіночу частину Німеччини. Основну увагу приділили освіті та фізичному вихованню.

Звісно, набагато складніше змусити виконувати роль «ідеальної німецької жінки», тобто багатодітної матері та домогосподарки, німкенів, які закінчили вищі навчальні заклади. Тому, однією з цілей нацистського уряду було скорочення числа жінок, які отримують вищу освіту. 12 січня 1934 німецький уряд прийняв постанову про те, що частка випускниць гімназій, яким дозволено вступати до університету, не повинна перевищувати 10 відсотків від частки випускників чоловічої статі. В тому році з 10 000 дівчат, які здали вступні іспити, тільки 1 500 вступили до університету. За рік до приходу до влади нацистів у університетах Німеччини навчалося 18 315 жінок. Шість років по тому це число впало до 5 447 осіб. Уряд також розпорядився скоротити число вчителів-жінок. До 1935 року кількість жінок-вчителів в жіночих середніх школах зменшилася на 15 відсотків.

Йозеф Геббельс у своїй промові в 1934 році зазначав: «Завдання жінки - бути красивою і приносити в світ дітей, і це аж ніяк не так грубо і старомодно, як можна було б подумати. Самка птаха чепуриться для свого партнера. і висиджує для нього яйця. В обмін на це самець піклується про збір їжі і стоїть на сторожі, відганяючи ворога. Сподівайтеся на якомога

більше дітей! Ваш обов'язок - народити як мінімум чотирьох нащадків, щоб забезпечити майбутнє національного запасу» [70].

Як відзначав Річард Еванс, автор книги «Третій рейх при владі»: «Реорганізація німецьких середніх шкіл, проведена в 1937 році, повністю скасувала гімназію для дівчаток. Дівчатам було заборонено вивчати латинь, що є вимогою для вступу до університету. А міністерство освіти замість цього зробило все можливе, щоб направити їх на домашню освіту, для чого існував цілий тип шкіл для дівчаток. Число студенток у вищих навчальних закладах впало з трохи більше 17000 в 1932-1933 роках до менше ніж 6000 в 1939 році» [71, 297].

Як бачимо, політики Третього Рейху докладали чимало зусиль для того, щоб втілити свої плани в реальність. Проте, не дивлячись на те, що велика частка пропаганди була спрямована на продовження та примноження арійського роду, навіть «Захисні загони» не виконали покладені на чоловічу частину Німеччини обов'язки. Члени «СС» зуміли до 1939 року провести в середньому тільки 1,1 дитини, а лідери «СС» - всього 1,4 дитини. Це було набагато менше чотирьох, необхідних державою. Незважаючи на постійний тиск, 43% членів «Schutzstaffel» залишилися неодруженими.

Адольф Гітлер сказав: «Мені було б соромно бути німцем, якби коли-небудь в разі війни навіть жінці доводилося йти на фронт! Тому що природа не створила жінок для цього». Однак фюрерові, хоч і частково, проте довелося змінити свою думку через Другу світову війну. У 1937 році нацистський уряд змінив своє ставлення до працюючих жінок. У зв'язку з підготовкою до війни Німеччина потребувала, щоб жінки зайняли вакантні робочі місця у сфері промисловості. Уряд скасував положення про те, що жінки мають право на отримання шлюбних позичок тільки в тому випадку, якщо вони зобов'язуються не виходити на ринок праці. Протягом декількох місяців жінки вже становили третину зайнятої робочої сили [14].

Гертруда Шольц-Клінк, як лідер жінок Рейху, виступила із заявою, в якій говорилося: «Нашим головним положенням завжди було те, що місце

жінки - в домі, але оскільки вся Німеччина є нашим домом, ми повинні служити їй там, де ми можемо найкращим чином робити це». Однак в 1938 році вона визнала, що у неї «жодного разу не було можливості особисто обговорити жіночі справи з фюрером».

Мартін Борман запропонував в армії сформувати жіночі батальйони під час війни. Гертруда Шольц-Клінк завжди була проти того, щоб жінки служили в армії. Вона стверджувала: «У мене є сини на війні, я буду захищати своїх дочок». Незважаючи на її протидію, в 1942 році жінки були призначені на військову службу в якості «Жіночих допоміжних підрозділів Вермахту», як вже зазначалося вище.

Шольц-Клінк отримала підтримку від доктора Ютти Рюдігер, глави «Bund Deutscher Mädel»: «Про це не може бути й мови. Наші дівчата можуть піти прямо вперед і допомогти їм там, і вони можуть всюди слідувати за ними, але щоб жіночий батальйон зі зброєю в руках боровся сам по собі, це я не підтримую. Про це не може бути й мови. Якщо Вермахт не може виграти цю війну, то і жіночі батальйони не допоможуть. Жінки повинні давати життя, а не забирати його. Ось для чого ми народилися». Як бачиво, керівниці головних жіночих організацій не підтримували дії партії, щодо залучення жінок до участі у Другій світовій війні, проте вони не мали іншого вибору, окрім як виконати вимоги керівників НСДАП [109].

Незважаючи на всі ці обставини Третій Рейх намагався послідовно проводити свою політику. Дівчаток, яким виповнювалося 10 років залучали до «Союзу дівчаток», навіть правильніше сказати, що вони самі прагнули стати частиною цієї організації, адже тоді вони ставали повноцінною частиною німецької спільноти. Усі заходи, які пропонував «Jungmädelbund» його участниці зустрічали з захопленням, адже не кожна сім'я нацистської Німеччини мала можливість організувати для своєї дитини поїздку до іншої країни у літній табір, беручи участь в кампанії «Зимової допомоги» дівчатка зміцнювали «народну спільноту» і знижували фінансове навантаження на

державу. Окрім того, значну увагу приділяли фізичній підготовці, адже НСДАП потрібні були здорові жінки.

Безтурботне життя тривало до 14 років, а саме до переходу в «Союз німецьких дівчат». У цьому підрозділі вже значна увага приділялася лекціям з тем, які стосувалися націонал-соціалізму, історії Третього Рейху, а також викладалася інформація, яка стосувалася материнства, расової чистоти та взагалі ролі жінки у суспільстві. Дівчат залучали до сільськогосподарських робіт, вони проводили пропаганду серед молоді, допомагали переселенцям на Сході Третього Рейху, а під час Другої світової війни піклувалися про поранених та допомагали в роботах в тилу.

Так тривало до 17 років, до моменту, коли дівчата приєднувались до товариства «Віра та краса», і тоді до старих обов'язків додавались нові: приділялась значна увага професійному вихованню та підготовці до отримання в майбутньому професії. На цьому життєвому етапі дівчата мали вирішити чого вони хочуть: стати вірною дружиною та люблячою мати чи продовжити навчання, щоб почати працювати, або спробувати вступити до вищого навчального закладу. Окрім цього, з початком війни дівчат почали залучати до служби в «Жіночих допоміжних підрозділах Вермахту», а також зайняти вакантні робочі місця, адже не вистачало робочих рук.

В 21 рік дівчата покидали товариство «Віра та краса» і ставали частиною «Націонал-соціалістичної жіночої організації», однак, вони мали не так й багато вибору, адже у випадку відмови могли бути звинувачені в опозиційних поглядах. Тим паче, якщо вони обрали для себе навчання або роботи, то мали наближатися до «NS-Frauenschaft». З цього моменту вони ставали справжніми німецькими фрау і перед ними відкривалися нові можливості, на жаль, вони були частиною режиму, який спочатку свого існування був приречений до занепаду, адже сповідував антигуманні цінності, тому їхнім мріям у цій імперії не судилося здійснитися.

ВИСНОВКИ

Молодіжна націонал-соціалістична політика зробила великий внесок для розвитку могутності Третього рейху. Такі організації як «Союз дівчаток», «Союз німецьких дівчат», організація «Віра та краса» та загальнонімецька організація «Гітлерюгенд», до складу якої входили перераховані жіночі підрозділи, були найкращим виявом цієї політики, яка була спрямована, перш за все, на виховання нового покоління німців, безмежно відданих режиму. Реалії Третього Рейху, ідеологія націонал-соціалізму та спосіб

життя, який вони формували, повинні були стати для цього покоління єдино можливими і звичними. Виховане таким чином молоде покоління стало б опорою влади НСДАП як в межах імперії, так і на захоплених територіях.

Після Першої світової війни відбувався процес відновлення молодіжних організацій. Розуміючи усю важливість підростаючого покоління, бо як казав Адольф Гітлер: «За ким молодь – за тим і майбутнє», НСДАП взяло під свій контроль «Гітлерюгенд», який об'єднував різні молодіжні гурти, в більшості до яких входили хлопці, але дівчата не відставали від чоловічої частини суспільства і створили своє об'єднання – «Гітлерівське молодіжне сестринство». У 1926 р. «Гітлерюгенд» став офіційною організацією НСДАП, а в 1932 р. «Союз німецьких дівчат», який виник у 1930 р. на базі «Гітлерівського молодіжного сестринства», став його жіночим підрозділом.

Бальдур фон Ширах, який обіймав посаду національного керівника молоді, розуміючи усю важливість монопольного управління НСДАП молодіжним рухом, видав постанову про розпуск або заборону конкуруючих з «Гітлерюгендом», а в свою чергу і «Союзом німецьких дівчат», молодіжних об'єднань. Так, ці дві організації, які були частинами одного цілого, стали одноосібно володіти умами усіх німецьких дітей, які ставали частиною цієї величезної «корпорації».

Структура цієї організації була чітко регламентована, як і все в системі Третього рейху. На основі віку членів організації та обов'язків окремих груп було розроблено таку структуру:

1. «Німецька молодь», «Юнгфольк», хлопчики віком від 10 до 14 років;
2. «Гітлерівська молодь», «Гітлерюгенд», хлопчики віком від 14 до 18 років;
3. «Союз дівчаток», «Юнгмедельбунд», дівчата віком від 10 до 14 років;

4. «Союз німецьких дівчат», «Бунд Дойчер Медель», дівчата віком від 14 до 17 років;

5. BDM-товариство «Віра і краса», дівчата віком від 17 до 21 року.

Усі бажаючі дівчата мали можливість стати членами «Союзу німецьких дівчат», адже вимоги до членства були досить простими: потенційні члени мало бути не молодше десяти років, мати німецьке громадянство і не могли бути більш ніж на 1/8 єврейської крові. Члени також мали бути фізично та розумово здоровими. Окрім того, дівчата мали пройти Jungmadel Challenge (Jungmadelprobe), який включав в себе участь у одноденній поїздки з групою, а також ряд спортивних вимог. Після виконання усіх завдань вони вважалися повноправними членами «Союзу дівчаток» - наймолодшого підрозділу «Союзу німецьких дівчат». Членство в організації не було безкоштовним, а складало 35 райхспфеннігів і лягало на плечі батьків.

Як і «Союз німецьких дівчат», так і «Союз дівчаток», а пізніше й товариство «Віра та краса» могли запропонувати велику кількість різноманітних заходів для учасників своїх організацій. В деяких випадках вони були схожими, в деяких відрізнялися, але в будь-якому разі виконували своє завдання – виховати слухняну молодь, яка буде слідувати за Адольфом Гітлером. Дівчата відвідували спортивні секції, їздили до літніх таборів, ходили в походи та їздили на екскурсії, брали участь в парадах, саме тому всім так хотілося стати частиною цієї сім'ї.

Окрім розваг та відпочинку, дівчата займалися громадськими та соціальними роботами, які повинні були навчити їх безкорисливої та щедрої роботи для громади: спільна робота з організацією «Націонал-соціалістичної народної благодійності» (Nationalsozialistische Volkswohlfahrt), участь у «Зимовій допомозі» та інших благодійних організаціях.

З початком Другої світової війни функції молодіжних жіночих організації Німеччини розширилися. «Союз німецьких дівчат» зустрічав військових на вокзалах, допомагав пораненим, окремо слід виділити участь в програмі «Східної акції» та допомога переселенцям. Дівчата з товариства

«Віра та краса» стали частиною служби «Жіночих допоміжних підрозділів Вермахту», працювали медсестрами, а також почали працювати на промислових підприємствах для підтримки економіки країни. Щодо участі дівчат у війні слід сказати, що у більшості випадків вона обмежувалась роботою в тилу, інколи вони ставали частиною «Фольксштурма» (Volkssturm) - ополченських формувань, і лише одиниці брали пряму участь у військових діях.

Розглянувши структуру, функції та вектори діяльності усіх трьох організацій: «Союз дівчаток», «Союз німецьких дівчат» та товариство «Віра та краса» ми перейшли до їх порівняльного аналізу. Порівнювали за такими чинниками: вік, з якого дівчат приймали до організації та коли вони залишали її або переходили до іншої вікової групи; вектори діяльності, структура та форма членів BDM.

Після проведеного порівняльного аналізу, можна зробити висновок, що відмінності між групами були мінімальними, це й не дивно, адже вони були частиною великої організації «Гітлерюгенд», в якій все було уніфіковано з загальною націонал-соціалістичною системою. Також, централізованими і однорідними групами набагато легше керувати.

Наступною ланкою у житті дівчат стала «Націонал-соціалістична жіноча організація», яка продовжила традиції та політику жіночої частини «Гітлерюгенда». Діяльність організації була направлена на поширення серед німкенів Третього Рейху націонал-соціалістичних ідей та ідеології, а також спрямована на підтримку діяльності та політики лідерів партії і держави. Основна увага, звісно ж, приділялася ролі жінки в нацистському суспільстві, яка окрім арійського походження, повинна володіти такими рисами характеру, як вірність, виконання обов'язку, готовність йти на жертви, здатність страждати і бути самовідданною та виконувати свій материнський обов'язок.

Розглядаючи молодіжні жіночі організації, неможливо оминати увагою «ідеал німецької жінки» у світогляді націонал-соціалізму, адже саме його

прагнули досягти під час виховання дівчат. Адольф Гітлер описував свою ідеальну жінку як «милу, приємну, наївну дрібницю - ніжну, солодку і дурну». «Союз німецьких дівчат» відігравав важливу роль у розвитку цих цінностей: «Їх тренували зі спартанською суворістю, навчали обходитися без косметики, одягатися найпростішим чином, не демонструвати індивідуальної окремішності, спати на жорстких ліжках і відмовлятися від всіх кулінарних делікатесів. Цей ідеальний образ доповнювало золотисте волосся зібране в пучок або заплетене в косу та ненависть до суфражисток інших країн».

«Ідеальна німецька жінка» мала відповідати ідеологічним принципам, які діяли в Німеччині ще до диктатури Адольфа Гітлера, а саме принцип трьох «К»: Kinder, Kirche, Küche (діти, церква, кухня). Ідеальна жінка, на думку німців, була щиро віддана родині і поважала ручну працю. Однак в ході Другої світової війни Німеччина стала потребувати жіночої робочої сили на військових заводах та інших підприємствах. Новий ідеал жінки - трудящої в ім'я перемоги - витіснив образ домогосподарки.

За допомогою «Союзу німецьких дівчат» держава маніпулювала свідомістю підростаючого покоління дівчат, формувала систему «народних цінностей», основу яких складала постулати націонал-соціалістичного світогляду, расистські та мілітаристські ідеї, а також активно пропагувала ідеальний тип дівчини - це жінка-супутниця, помічниця свого чоловіка, яка допомагає йому в його справах на благо націонал-соціалізму.

Кожній німкені в часи Третього рейху для того, щоб стати повноправним членом суспільства потрібно було бути частиною жіночої організації «Гітлерюгенд». Все починалось в 10 років, коли дівчинка ставала частиною «Союзу дівчаток», у віці 14 років відбувався її перехід до середньої ланки – «Союзу німецьких дівчат». У віці 17 років дівчата ставали частиною товариства «Віра та краса», а 21 рік, коли вони ставали повнолітніми, відбувався повноцінний перехід до «Націонал-соціалістичної жіночої організації». На цьому кроці закінчувалась діяльність молодіжної жіночої організації по підготовці дівчат до дорослого життя. З цього моменту вони

ставали справжніми німецькими фрау і перед ними відкривалися нові можливості, нажаль, вони були частиною режиму, який спочатку свого існування був приречений до занепаду, адже сповідував антигуманні цінності, тому їхнім мріям у цій імперії не судилося здійснитися.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ

Джерела:

1. Вольф М. Германская молодёжь в цепях фашизма. Москва : Фрунзе, 1941. 18 с.
2. Гитлер А. Моя борьба. Каунас : ГПО «Гинтарс», 1992. 591 с.

3. Кабо Д. Идеологическая обработка молодёжи и солдат в гитлеровской Германии. Ашхабад : Воен.-юрид. акад. РККА, 1942. 40 с.
4. Казакова О. М., Давлетов О.Р. Історія молодіжного руху Європи: навчально-методичний посібник для здобувачів ступеня вищої освіти магістра спеціальності «Історія та археологія». / О. М. Казакова, О. Р. Давлетов,. Запоріжжя : ЗНУ, 2020. 108 с.
5. Кунарт К. Юность в кандалах. Москва : Молодая гвардия, 1938. 68 с.
6. Моссе Дж. Нацизм и культура. Идеология и культура национал-социализма. Москва : ЗАО Центрполиграф, 2003. 446 с.
7. «Нюрнбергские законы». Закон о гражданстве рейха и Закон о защите немецкой крови и немецкой чести. 100 (0) ключевых документов по германской истории 20 века. URL: https://www.1000dokumente.de/index.html?c=dokument_de&dokument=0007_nue&object=translation&l=ru (дата звернення: 10.11.2020)
8. Пикер Г. Застольные разговоры Гитлера. Смоленск : Русич, 1993. 297 с.
9. Раушнинг Г. Говорит Гитлер. Зверь из бездны. Москва : Наука, 1993. 499 с.
10. Шелленберг В. Мемуары. Минск : Родиола-плюс, 1998. 427 с.
11. Шпеер А. Воспоминания. Москва : АСТ, 2010. 712 с.
12. Энциклопедия Третьего рейха / Составители: С. Воропаев, А. Егазаров. Москва : Миф, 1996. 1072 с.
13. Baldur von Schirach. Die HitlerJugend. Idee und Gestalt. Leipzig, 1934. 220 S.
14. Baynes N. The Speeches of Adolf Hitler, April 1922 – August 1939. V1. London : Oxford University Press, 1942. 1004 p.

15. Dodd M. My Years in Germany. London : Victor Gollancz, 1939. 319 p.
16. Gesetz über das Winterhilfswerk des Deutschen Volkes. Vom 1. Dezember 1936. Dokumenten- und Quellensammlung zur deutschen Geschichte ab 1800. URL: http://www.documentarchiv.de/ns/1936/winterhilfswerk_ges.html (дата звернення: 10.11.2020)
17. Gesetz über die Hitlerjugend. Vom 1. Dezember 1936. Dokumenten- und Quellensammlung zur deutschen Geschichte ab 1800. URL: <http://www.documentarchiv.de/ns.html> (дата звернення: 10.11.2020)
18. Giebel W. «Warum ich Nazi wurde» – Biogramme früher Nationalsozialisten. Berlin : Berlin Story Verlag. Die einzigartige Sammlung des Theodore Abel, 2018. 928 S.
19. Hedwig Ertl, interviewed by Cate Haste, for her book, Nazi Women. URL: spartacus-educational.com/2WWgirls.htm (дата звернення: 10.11.2020)
20. Hildegard Koch, interviewed by Louis Hagen in 1946. URL: spartacus-educational.com/2WWgirls.htm (дата звернення: 10.11.2020)
21. Jutta Rüdiger, interviewed by Cate Haste, for her book, Nazi Women. URL: spartacus-educational.com/2WWgirls.htm (дата звернення: 10.11.2020)
22. Jutta Rüdiger, speech (24th November 1937). URL: spartacus-educational.com/2WWgirls.htm (дата звернення: 10.11.2020)
23. Snyder L. Encyclopedia of the Third Reich. Wordsworth : Da Capo Press, 1998. 413 p.
24. Wenzmer G. Should Women be Allowed to Smoke? *Hamburger Fremdenblatt*. 1944. URL: <https://spartacus-educational.com/> (дата звернення: 10.11.2020)

Монографії та наукові статті:

25. Бурьяк А. Эстетизм основных институтов Третьего рейха. Эстетика национал-социализма. URL: <http://bourias.ru/ANS/ANS0060.htm> (дата звернення: 10.11.2020).
26. Винклер Г. А. Веймар 1918–1933: история первой немецкой демократии. Москва : Российская политическая энциклопедия (РОССПЭН), 2013. 878 с.
27. Галкин А. А. Германский фашизм. Москва : Наука, 1989. 20 с.
28. Германия: фашизм, неофашизм и молодежь / Под. ред. Н.С. Черкасова. Томск : ТГУ, 1993. 176 с.
29. Давлетов А.Р. «Гитлерюгенд» – молодежная организация НСДАП: генезис структуры, формы и методы деятельности в Веймарской Германии. *Наукові праці історичного факультету ЗДУ*. 1996. №2. С.214-220.
30. Давлетов О. Р. Паладини фюрера: з Веймарської Республіки до «Третього рейху». 12 політичних портретів. Київ : Національна академія наук, 2014. 160 с.
31. Давлетов О. Р. Підготовка «покоління вовків»: вишкіл майбутніх виконавців Голокосту (Нариси молодіжної політики НСДАП у 1922–1939 рр.). Дніпропетровськ : Інститут «Ткума», 2015. 280 с.
32. Давлетов О.Р. «Гітлерюгенд»: від «загону Адольфа Гітлера» до єдиної державної молодіжної організації «третього рейху» (1922-1939 роки): Нариси. Запоріжжя : Просвіта, 2006. 296 с.
33. Давлетов О.Р. Погляди Адольфа Гітлера на виховання німецької молоді (за матеріалами книги «Моя Боротьба») [1925-1931 рр.]. *Наукові записки РДГУ*. Рівне, 2006. № 9. С.176-180
34. Давлетов О. Р. Пошуки відповіді на питання «Чому я став нацистом?»: маловідомі матеріали соціологічного опитування 1934 р.

на теренах Третього рейху (Огляд збірки: «Warum ich Nazi wurde» – Biogramme früherNationalsozialisten. Die einzigarten Sammlung des Theodor Abel /Wieland Giebel. Berlin : Berlin StoryVerlag, 2018. 930 S.). *Проблеми всесвітньої історії*. 2019. № 1. С. 201-206.

35. Ермаков А. М. Союз немецких девушек в годы Второй мировой войны. *Ярославский педагогический вестник*. 2010. № 2. С. 89-97

36. Ермаков А.М. Нацистские девичьи и женские организации в системе гендерных отношений Третьего рейха : автореф. дис. ... д-ра ист. наук : спец. 07.00.03. Ярославль, 2010. 40 с.

37. Ермаков А.М. Союз немецких девушек и реформа женского образования в нацистской Германии. *Вестник Вятского государственного гуманитарного университета*. 2006. № 14. С. 42–48

38. Кноп Г. «Дети» Гитлера. Москва : ОЛМА-ПРЕСС, 2004. 328 с.

39. Кормилицын С. В. III Рейх. Гитлерюгенд. Санкт-Петербург : Нева, 2004. 41 с.

40. Кормилицын С.В. Гитлерюгенд: политизация германской молодежи. *Вестник всеобщей истории*. 1997. №1. С.52-65.

41. Кормилицын С.В. Молодёжная политика Третьего Рейха, 1933-1941 гг.: автореф. дис. канд. ист. наук: спец. 07.00.03. Санкт-Петербург, 2000. 38 с.

42. Кормилицын С.В. Образование в Третьем Рейхе (1936-1945). *Герценовские чтения. Актуальные проблемы в социальных наук*. Санкт-Петербург : Генеза, 1997. С.55-56.

43. Міюц Ю. Націоналізм в епоху наднаціональності. (На прикладі навчальних програм і діяльності «Гітлерюгенду» у Третьому Рейху (1936-1939 рр.)). *Наукові записки*. 2010. №5. С. 410-420.

44. Млечина И. Уроки немецкого. Век XX. Москва : Прогрес, 1994. 239 с.

45. Лауер В. Фурії Гітлера. Німецькі жінки у нацистських полях смерті / Венді Лауер; пер. з англійської В. Іваненко. Київ : Український центр вивчення історії Голокосту, 2020. 280 с.
46. Пленков О.Ю. Третий Рейх. Нацистское государство. Санкт-Петербург ; ОЛМА Медиа Групп, 2004. 478 с.
47. Проэктор Д. М. Оруженосцы Третьего Рейха. Москва : Воениздат, 1971. 183 с.
48. Розанов Г. Л. Конец «Третьего Рейха». Москва : Междунар. отношения, 1985. 350 с.
49. Супрыгина, Г.Г. Молодежная политика национал-социалистического режима. Томск : Томский университет, 1993. 56 с.
50. Фадеева Г. Д., Железняков Л. А. О молодёжной политике в Германии в 1933–1945 гг. *Молодой ученый*. 2013. №10. С. 449-450.
51. Школа невест: как в Германии готовили «идеальных арийских женщин». URL: <https://russian7.ru/post/shkola-nevest-kak-v-germanii-gotovil/> (дата звернення: 10.11.2020)
52. Школа подготовки жён в нацистской Германии. URL: <http://antifashist.com/stat/21383-shkola-podgotovki-zhjon-v-nacistskoj-germanii.html> (дата звернення: 10.11.2020)
53. Alan B. Hitler: A Study in Tyranny. London: Penguin, 1990. 848 p.
54. Arvo L. HJ-Landdienst. URL: <https://www.axishistory.com/books/189-germany-political-organizations/youth/5041-hitlerjugend-hj-landdienst> (дата звернення: 10.11.2020)
55. Bartoletti S. Hitler Youth: growing up in Hitler's shadow. New York : Scholastic Nonfiction, 2005. 184 p.
56. BDM Osteinsatz. URL: <https://bdmhistory.com/research-reference/eastern-action/> (дата звернення: 10.11.2020)

57. Becoming a jungmaedel. Bund Deutscher Mädel. URL: <http://www.bdmhistory.com/research/jungmaedel.html> (дата звернення: 10.11.2020)
58. Belief & beauty society. Bund Deutscher Mädel. URL: <http://www.bdmhistory.com/research/gands.html> (дата звернення: 10.11.2020)
59. Bischof G. Women's Contributions to the Political Policies of National Socialism. New York : Routledge, 1998. 309 pages
60. Bund deutscher Mädel (BDM). URL: <https://www.zukunft-braucht-erinnerung.de/bund-deutscher-maedel-bdm/> (дата звернення: 10.11.2020)
61. Bund Deutscher Mädel. URL: <http://www.bdmhistory.com/> (дата звернення: 10.11.2020)
62. Country Service. URL: <https://bdmhistory.com/research-reference/country-service> (дата звернення: 10.11.2020)
63. Das BDM-Werk «Glaube und Schönheit». URL: <https://www.dhm.de/lemo/kapitel/ns-regime/ns-organisationen/glaube-und-schoenheit.html> (дата звернення: 10.11.2020)
64. Davletov, O. Little-known Materials of the 1934 Third Reich Sociological Survey: Source-Analysis Attempt. *Zaporizhzhia Historical Review*. 2019. №1(53). P. 262-266.
65. Der Bund Deutscher Mädel (BDM). URL: <https://www.dhm.de/lemo/kapitel/ns-regime/ns-organisationen/bdm/> (дата звернення: 10.11.2020)
66. Der Luftschutz. URL: <https://www.dhm.de/lemo/kapitel/zweiter-weltkrieg/kriegsverlauf/luftschutz> (дата звернення: 10.11.2020)
67. Deuel W. People Under Hitler. London : Literary Licensing, 1942. 402 p.

68. Die NS-Frauenpolitik. URL: <https://www.dhm.de/lemo/kapitel/ns-regime/innenpolitik/frauenpolitik.html> (дата звернення: 10.11.2020)
69. Die NS-Frauenschaft (NSF). URL: <https://www.dhm.de/lemo/kapitel/ns-regime/ns-organisationen/frauenschaft/> (дата звернення: 10.11.2020)
70. Education. URL: <https://spartacus-educational.com/GERwomen.htm> (дата звернення: 10.11.2020)
71. Evans R. The Third Reich in Power, 1933-1939. New York : The Penguin Press, 2006. 960 p.
72. Gertrud Scholtz-Klink. URL: <https://spartacus-educational.com/GERwomen.htm> (дата звернення: 10.11.2020)
73. Grunberger R. The 12-year Reich: A Social History Of Nazi Germany 1933-1945. New York : Holt, Rinehart and Winston, 1971. 612 p.
74. Healthy Life Choices. Bund Deutscher Mädels. URL: <http://www.bdmhistory.com/research/gands.html> (дата звернення: 10.11.2020)
75. Hubatsch W. Grundriß zur deutschen Verwaltungsgeschichte 1815 - 1945. Bd. 22. Bundes- und Reichsbehörden. Marburg : Johann-Gottfried-Herder-Institut, 1983. 484 S.
76. Ilse Hirsch the female soldier. URL: <https://ww2gravestone.com/ilse-hirsch-nazi-resistance-fighter/> (дата звернення: 10.11.2020)
77. Jahnke K. H. Buddrus M. Deutsche Jugend 1933 - 1945. Hamburg, 1989. 496 S.
78. Jugend in Deutschland 1918 bis 1945: Landjahr. URL: <https://jugend1918-1945.de/portal/jugend/thema.aspx?bereich=projekt&root=26636&id=3450&redir> (дата звернення: 10.11.2020)

79. Kater M. Hitler youth. Cambridge : Harvard University Press, 2004. 370 p.
80. Keim W. Erziehung unter der Nazi-Diktatur. B. 1. Antidemokratische Potentiale, Machtantritt und Machtdurchsetzung. Darmstadt : WBG, 1995. 743 S.
81. Klaus M. Mädchen in der Hitler-Jugend. Die Erziehung zur deutschen Frau. Köln, 1980. 260 S.
82. Klönne A. Jugend im Dritten Reich. München : Papyrossa, 1995. 326 S.
83. Klose W. Generation im Gleichschritt. Ein Dokumentarbericht. Hamburg : Stalling Verlag , 1964. 336 S.
84. Labour Service. URL: <https://spartacus-educational.com/2WWgirls.htm> (дата звернення: 10.11.2020)
85. Leadership and Support of the Youth. URL: <https://bdmhistory.com/research-reference/eastern-action/> (дата звернення: 10.11.2020)
86. Lynn H. Cruel World: The Children of Europe in the Nazi Web. London : Vintage, 2006. 656 p.
87. Membership Fees. Bund Deutscher Mädels. URL: <http://www.bdmhistory.com/research/jungmaedel.html> (дата звернення: 10.11.2020)
88. Michael A. The Reich Vocational Contest and Students of Higher Learning in Nazi Germany. Central European History. 1974. № 7. pp. 225–261
89. National Socialist Women's League (Nationalsozialistische Frauenschaft, NSF) (1933-1945). URL: <http://hist259.web.unc.edu/national-socialist-womens-league-nationalsozialistische-frauenschaft-nsf-1933-1945-2/> (дата звернення: 10.11.2020)
90. Nazi Bride Schools: «These girls were the nucleus of the Reich». URL: <https://www.telegraph.co.uk/history/world-war->

two/10247550/Nazi-Bride-Schools-These-girls-were-the-nucleus-of-the-Reich.html (дата звернення: 10.11.2020)

91. Organizational structure. Bund Deutscher Mädel. URL: <http://www.bdmhistory.com/research/organization.html> (дата звернення: 10.11.2020)

92. Pätzold K. Weißbecker M. Hakenkreuz und Totenkopf. Die Partei des Verbrechens. Berlin : VDW, 1981. 234 S.

93. Peacetime activities. Bund Deutscher Mädel. URL: <http://www.bdmhistory.com/research/peacetime.html> (дата звернення: 10.11.2020)

94. Requirements of the Jungmaedel Challenge. Bund Deutscher Mädel. URL: <http://www.bdmhistory.com/research/jungmaedel.html> (дата звернення: 10.11.2020)

95. Rüge W. Das Ende von Weimar. Monopolkapital und Hitler. Berlin: Dietz, 1983. 356 S.

96. Scholtz H. Nationalsozialistische Machtausübung im Erziehungsfeld und ihre Wirkung auf die junge Generation. Hagen : Fernuniv, 1989. 88 S.

97. Schubert-Weller C. Hitlerjugend: vom «Jungsturm Adolf Hitler» zur Staatsjugend des Dritten Reiches. Weinheim : Juventa, 1993. 232 S.

98. Schultz J. Die Akademie für Jugendführung der Hitlerjugend in Braunschweig. Braunschweig : Fernuniv, 1978. 188 S.

99. Stephenson J. The Nazi Organization of Women. London : Croom Helm or Barnes and Noble, 1981. 248 p.

100. Support of the Re-Settlers. URL: <https://bdmhistory.com/research-reference/eastern-action/> (дата звернення: 10.11.2020)

101. The End of the War. URL: <https://bdmhistory.com/research-reference/wartime-activities/> (дата звернення: 10.11.2020)

102. The German Volkssturm. URL:
<http://www.lonesentry.com/articles/volkssturm/index.html> (дата звернення:
 10.11.2020)

103. The Hitler Youth: An Effective Organization for Total War. URL:
<https://www.militaryhistoryonline.com/wwii/articles/effectiveorganization.aspx> (дата звернення: 10.11.2020)

104. The Perfect Nazi Bride. URL:
<https://www.newyorker.com/culture/culture-desk/the-perfect-nazi-bride>
 (дата звернення: 10.11.2020)

105. Unit Structure. Bund Deutscher Mädel. URL:
<http://www.bdmhistory.com/research/organization.html> (дата звернення:
 10.11.2020)

106. Volksgemeinschaft. URL:
<https://www.britannica.com/topic/fascism/Volksgemeinschaft#ref742146>
 (дата звернення: 10.11.2020)

107. Wartime Activities. URL: <https://bdmhistory.com/research-reference/wartime-activities/> (дата звернення: 10.11.2020)

108. What are the Boys and Girls taught during the Country Service Year? URL: <https://bdmhistory.com/research-reference/country-service>
 (дата звернення: 10.11.2020)

109. Women in the Second World War. URL: <https://spartacus-educational.com/GERwomen.htm#section9> (дата звернення: 10.11.2020)

ДОДАТКИ

Додаток А

Кількість членів нацистських молодіжних організацій (млн чол.), 1932–1939 рр.

Рік	«Союз німецьких	«Юнгмедель»
-----	-----------------	-------------

	дівчат»	
1932	0,02	0,004
1933	0,24	0,35
1934	0,47	0,86
1935	0,57	1,05
1936	0,87	1,61
1937	1,04	1,72
1938	1,45	1,86
1939	1,50	1,92

Джерело: Overy R. The Penguin. Historical atlas of the Third Reich / R. Overy. London, 1996. P. 124.

Додаток Б

Закон щодо «Гітлерюгенда» від 1 грудня 1936 р.

Від молоді залежить майбутнє німецького народу. Саме тому вся
МОЛОДЬ

Німеччини має бути підготовлена до своїх майбутніх обов'язків. Для цього імперський уряд приймає наступний закон:

п. 1. Уся німецька молодь у кордонах рейху об'єднується у «Гітлерюгенд».

п. 2. Усю німецьку молодь поза родиною і школою належить фізично, духовно та морально виховувати у «Гітлерюгенді», у дусі націонал-соціалізму, заради служіння народу та народному співтовариству.

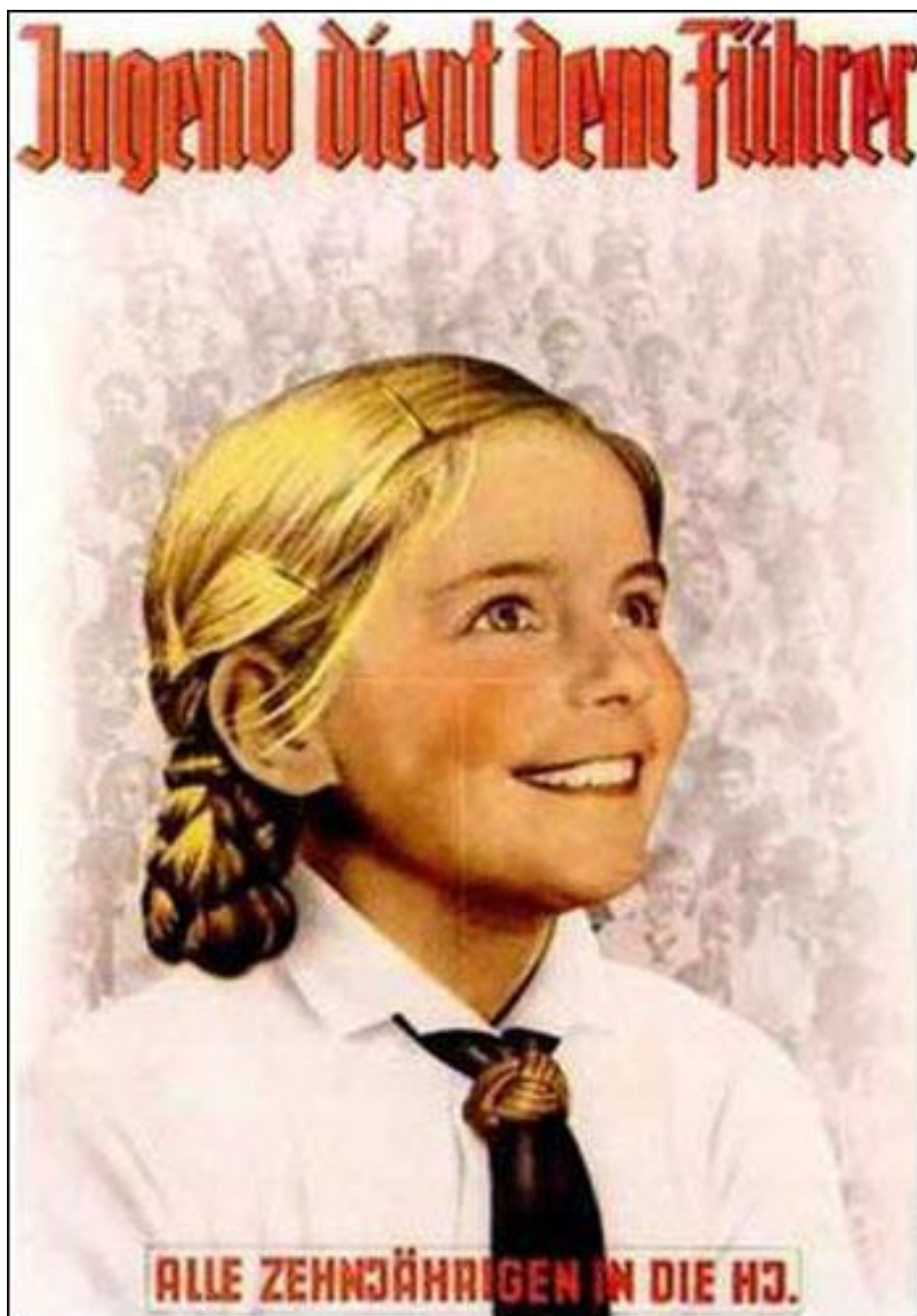
п. 3. Завдання виховання всієї німецької молоді в «Гітлерюгенді» передається імперському молодіжному фюреру НСДАП. Тим самим він є «фюрером молоді німецького рейху». Він займає позицію вищого імперського органу влади з місцем перебування в Берліні і підпорядкований безпосередньо фюреру та рейхсканцлеру.

п. 4. Необхідні для виконання і доповнення цього закону накази і загальні адміністративні розпорядженні видає фюрер і рейхсканцлер.

Джерело: Reichsgesetzblatt. 1936. Teil. 1. S. 993

Додаток В

«Молодь служить фюреру. Всі 10-річні в Гітлерюгенд»

Джерело: Spartacus Educational. URL: <https://spartacus-educational.com/2WWgirls.htm> (дата звернення: 10.11.2020).

Додаток Г

«Усі десятирічні до нас»

Джерело: Spartacus Educational. URL: <https://spartacus-educational.com/2WWgirls.htm> (дата звернення: 10.11.2020).

Додаток Д
Кауфман Гюнтер «Майбутня Німеччина.»

**Виховання молоді в рейху Адольфа Гітлера»,
1943 р. (витяг).**

Потрібні досягнення:

§1. Фюрер і його рух

Над усією службою юнгмедель знаходиться усвідомлення щодо обов'язку перед фюрером, що є для нас зразком і орієнтиром у боротьбі та праці.

а) юнгмедель повинна знати місце і дату народження фюрера, вміти розповідати про його життя;

б) вона повинна вміти розповідати історію Руху, про боротьбу СА та «Гітлерюгенду»;

в) юнгмедель повинна знати найближчих соратників фюрера;

г) юнгмедель повинна знати всі строфи «Пісні про Німеччину», пісні «Хорст Вессель», а також значення національних свят.

§2. «Гітлерюгенд»

а) юнгмедель повинна знати, чому ми носимо ім'я «Гітлерюгенд»;

б) вона повинна знати прізвища відомих загиблих діячів «Гітлерюгенду» і вміти розповідати про їхню боротьбу;

в) юнгмедель повинна знати, що саме означає її вимпел, а також яку команду подає жезл вимпела;

г) юнгмедель має на зборах виконати три пісні «Гітлерюгенду»...

§3. Німецький народ за кордоном

а) юнгмедель має напам'ять накреслити мапу Німеччини;

б) вона повинна знати значення Версальської угоди, пам'ятати, які райони ми втратили і до яких держав вони відійшли;

в) вона має розповідати про німецький народ у світі.

§4. Вітчизна

а) юнгмедель повинна знати власний район (значення наруканого трикутника) і може вказати, які місцевості та головні міста в ньому;

б) вона має розповідати про минуле власної маленької Батьківщини, а також її казки, саги, пісні та звичаї;

в) юнгмедель має знати біографії провідних діячів Вітчизни.

Вимоги до спортивних досягнень:

1. Біг на 60 метрів за 12 секунд.
2. Стрибок на 2,5 метри.
3. Метання м'яча на 20 метрів.
4. Метання м'яча в ціль з 20 метрів.
5. Плавати на 100 м без урахування часу, або якщо у радіусі 6 км не має для цього можливості, 8 км похід без вантажу протягом 2 годин...

Вимоги до досягнень у поході:

1. Участь у поході на 1,5 доби із спорядженням та ночівлею на молодіжній турбазі.
2. Заправлення ліжка і акуратне залишення табору.
3. Виконання організаційних обов'язків (на кухні, у крамниці тощо).
4. Складання багажу.
5. Знання найважливіших сортів дерев, рослин, зерна тощо.
6. Знання найважливіших позначок на мапі (масштаб 1: 25000).

Джерело: Zentner K. Illustrierte Geschichtedes Dritten Reiches. Köln, 1983.
Vd. II. S. 328.

Додаток Е

Освіта та виховання молоді

Сфера освіти та виховання сприймалась націонал-соціалістами як стратегічно надважлива через вирішення у майбутньому питань стосовно виживання німецького етносу, партії і держави: німецькі діти мали освіжити та омолодити «народний організм», поповнити лави НСДАП і забезпечити панування нацизму, бути борцями за життєвий простір.

Система освіти та виховання обіцяла сприяти:

- «вірній» соціалізації молодого покоління та формуванню «народної спільноти» через засвоєння базових ідейних принципів;
- соціальній мобільності, особистому зростанню завдяки розширенню доступу до освіти, громадської діяльності незалежно від походження, статусу, майнового цензу; кожен, якщо він мав на це бажання, отримував шанс «стати кращим» та індивідуально самоствердитись.

Нові установи держави вимагали внесення корегування і в організацію освітнього процесу.

Реформування учбових програм навчальних закладів.

Шкільні дисципліни наповнювались темами, що мали сприяти нацифікації свідомості. На уроках історії учні вивчали минулі німецькі перемоги, на уроках німецької мови писали твори про народну душу та фюрера; на уроках біології оцінювали власні родоводи у категоріях евгеніки; на уроках географії розглядали геополітичні аспекти життєвого простору тощо. У школі з'явилась нова дисципліна – расознавство, з якої у випускному класі був запланований обов'язковий іспит.

Значна кількість навчального часу виділялась на фізичну підготовку, оскільки лише фізично сильні особи проголошувались потрібними «народній спільноті» Третього рейху. Такий підхід був передумовою чисельних психологічних та соціальних проблем серед німецьких дітей. Наприклад, при вступі до деяких шкіл обов'язково було пройти через спортивні випробування. Дітям, що їх не пройшли, не зважаючи на високий рівень інтелекту, через знущання товаришів і педагогів було важко отримати гідну освіту.

Особлива увага приділялась програмам спеціалізованих закладів для підготовки «політичних вояків фюрера» – майбутніх лідерів «Гітлерюгенду» та політичних функціонерів НСДАП і СС: «Напола», «Шкіл Адольфа Гітлера», «Орденсбургів». У вишах учбові програми у різній мірі наповнювались мілітаристськими, ідеологічними курсами; плани науково-дослідної роботи перебудовувались у відповідності до політичних завдань режиму.

Диференціація шкіл за статевою ознакою.

Нацисти відмовились від спільного навчання юнаків та дівчат, що постійно пояснювалось різним положенням чоловіків та жінок у німецькому суспільстві. Крім того, їх було необхідно готувати до виконання різних професійно-соціальних функцій, тому до навчальних планів включались так звані профільно-орієнтовані гендерні предмети. Наприклад, для дівчат домогосподарство, шиття, рукоділля та інші, що мали підготувати їх до так званих «жіночих фахів», а також до ролі матері та домогосподарки.

У вишах такого розподілу не було, але нацисти від самого початку існування Третього рейху не заохочували вищу жіночу освіту: доля жінок-студенток у нацистській Німеччині впала з 18,5% у 1933 р. до 11,2% у 1939 р.

Забезпечення «расової чистоти» навчальних аудиторій.

Для вирішення цього завдання у 1933 р. вийшов «Закон проти переповнення німецьких шкіл та університетів», що ввів квоту для євреїв. У навчальних аудиторіях, якщо там панували вчителі-нацисти, завжди створювалась психологічна атмосфера расової ненависті. У 1938 р. Пройшла кардинальна акція влади – всі єврейські діти були виключені з німецьких шкіл, а студенти єврейського походження – з університетів.

При цьому, коли у вишах відбулось «звільнення» навчальних місць, вони

не завжди заповнювались «повноцінними» німцями. Бо, по-перше, в окремі роки держава скорочувала норми набору; по-друге, престижність вищої освіти, особливо гуманітарної, була знецінена. Врешті-решт, протягом

1932–1938 рр. загальна кількість студентів скоротилась зі 128 000 до 57 000 осіб.

Встановлення політико-ідеологічного контролю та уніфікація кадрового складу.

Шкільні вчителі та університетські викладачі були зобов'язані пройти перепідготовку. Для цього вже з 1934 р. почали існувати спеціальні регіональні центри та літні табори. Контроль над процесом викладання та виховання здійснював Націонал–соціалістичний союз вчителів.

Із 1933 р. вчителів, які за расовими чи ідеологічними критеріями не відповідали нацистським вимогам, безжально звільняли з роботи. Слід відзначити, що при цьому у середовищі вчителів не проходила 100% пацифікація: навіть існувала певна свобода дискусій, якщо при цьому вчителі утримувались від прямої критики фюрера та його партії.

В університетах та технічних вишах протягом 1933–1937 рр. було звільнено приблизно 15% викладацького штату. Тих, хто залишився, всіляко підштовхували до вступу у Націонал–соціалістичний союз доцентів. Їхні трудові угоди мали переглядати державні чиновники.

Для перевірок до навчальних закладів часто-густо прибували державні інспектори з національної ідеології; негласне спостереження усередині педагогічних колективів проводили таємні факультетські комітети. За межами шкіл німецька молодь потрапляла під контроль та вплив підрозділів «Гітлерюгенду», який у суспільстві сприймався як виховна організація, що має за мету сформувати покоління будівників тисячолітнього рейху. Спочатку членство у лавах «Гітлерюгенду» не було обов'язковим, але з 1936 р. різко посилювався гніт на молодь, що перебувала за його межами, а з 1939 р. вступ до «Гітлерюгенду» став обов'язком для всіх 10–18-річних німців.

Саме у лавах цієї організації наставники мали максимально широкі можливості щодо виховання молодого покоління у дусі нацистської ідеології.

У молодіжних таборах, перебуваючи в атмосфері скаутської романтики, під час занять спортом та військовою підготовкою, виконуючи

різноманітні повинності, юнаки та дівчата засвоювали базові принципи життя у нацистській

Німеччині:

- шанування фюрера;
- самопожертва заради німецького народу;
- етнічна самосвідомість;
- расова гордість;
- почуття колективізму;
- безкомпромісність по відношенню до генетичного та расового ворога;
- радість від праці заради праці, а не від перспективи збагачення тощо.

Разом із тим, «Гітлерюгенд» – це не лише форма ідеологічного впливу НСДАП на молодь; його діяльність мала ще й соціальний підтекст та дозволяла вирішувати актуальні завдання у молодіжному середовищі:

- подолання соціальних бар'єрів;
- формування почуття відповідальності за товаришів;
- прищеплення навичок здорового способу життя та відволікання підлітків від шкідливих звичок – куріння, пияцтва тощо;
- запобігання маргіналізації та криміналізації підлітків;
- закріплення гендерних моделей поведінки: формування майбутніх воїнів із юнаків та матерів із дівчат.

Молоде покоління по-різному реагувало на «Гітлерюгенд». Наприклад, у великих містах багато підлітків вважали «службу» у цій організації варіантом зазіхання на власний приватний час; а у провінції, навпаки, сприймали її як шанс подолати сірий повсякденний навколишній світ.

Юнаки з малозабезпечених родин розглядали «Гітлерюгенд» як варіант «соціального ліфту», як можливість соціального просування: проявивши себе з позитивної сторони, вони отримували шанс розпочати шлях до партійної та державної номенклатури. З початком війни мало відбутись розширення можливостей для соціальної мобільності: повинні були з'явитись нові чисельні посади для управління окупованими територіями.

Джерело: Социальная политика и социальное государство в Германии: учебное пособие. Кемерово:Кузбассвузиздат, 2014. С. 167–169.

Додаток Ж
Позашкільні заходи «Гітлерюгенду»

Націонал-соціалізм визнає лише націонал-соціалістичні форми організації, структура якої базується на нашому світогляді – як і будь-які інститути нашого руху. Будь-яка організація – це не просто об'єднання людей, а дещо інше, органічно, тобто повністю дозріле. Це конкретна форма нашого світогляду. У формі кожної націонал-соціалістичної організації є ідея...

У «Гітлерюгенді» немає керівників, але є лідери. Лідер – це не просто особистість, що очолює групу з 6 – 8 чоловік. Він не займає посаду, а просто має таке ім'я. Він не має можливості закінчувати власні справи щовечора, як звичайні робітники чи службовці, тому що на нього покладена частка загального суспільного завдання.

Саме тому його обов'язки не обмежені часом. Його лідерство не відмічено лампасами, зірками чи будь-якими іншими відзнаками на уніформі, а виражається в постійній самовідданій праці. Він має служити зразком для членів власної групи і вести націонал-соціалістичний спосіб життя. Він не обов'язково повинен бути могутнішим власних товаришів у фізичному плані, але обов'язково – духом та характером.

Відповідно до структури «Гітлерюгенду» її лідер не має можливості лиш царювати на троні, бо він має бути товаришем серед товаришів. І на нього не повинні поглядати знизу вгору, тому що його авторитет не йде згори, а заснований на особистих рисах та особистій вищості.

«Гітлерюгендом» керує єдина воля. Усі його лідери знизу і догори користуються абсолютним авторитетом. А це означає, що вони мають необмежене право керування. За що і несуть повну особисту відповідальність.

Кожен усвідомлює, що більша відповідальність дає і більше прав. Тому вони беззаперечно приймають до виконання накази вищих товаришів, навіть якщо вони націлені проти них самих. Для них, як і для всієї молоді Німеччини, історія «Гітлерюгенду» доводить, що згуртування молоді може бути вдалим лише в тому випадку, якщо в цій організації буде беззаперечно

визнаватись авторитет керівництва. Успіх націонал-соціалізму базується саме на дисципліні. Будівля націонал-соціалістичної молодіжної організації таким чином теж тримається на фундаменті дисципліни та слухняності. Уроки часів переслідувань і гноблень зберігають власне значення і в наш час – час перемоги і досягнення влади.

Саме тому малеча з організації «Юнгфольк», перейшовши по досягненню десятирічного віку до руху Адольфа Гітлера, дуже швидко звикає підпорядковувати власні дрібні бажання законам, на яких була заснована наша держава і які націлені на забезпечення щастя всієї нації. Вони починають розуміти, що їх порушення призведе до втрати волі і краху сподівань цілого народу. Згодом, рік за роком працюючи у спілці, вони зрозуміють, що дисципліна і субординація це справа рук декількох людей, що забажали зненацька влади, а це обов'язкова умова існування нації.

Саме в цьому полягає найбільша цінність організації для кожного підлітка. Перебуваючи серед однолітків, беручи участь у молодіжних заходах, він отримує знання, що знадобляться в подальшому дорослому житті. Звикання до вимог дисципліни дає йому розуміння того факту, що саме його сліпа покора дає можливість його осередку досягти успіху. Згодом це розуміння необхідності виконання дрібних доручень та завдань, здобуте в дитячому віці, буде мати позитивні наслідки вже при виконанні завдань державного рівня...

Молодіжні організації націонал-соціалістичного типу існують скрізь. І тому «Гітлерюгенд» справляє великий вплив не лише на освіту та виховання, а й на практичне життя.

Коли молодь вирушає на екскурсії або організовує довгі піші прогулянки, вона не лише спілкується з природою, а й підпорядковує ці заходи політичним цілям. Вони стають у нагоді знайомству з Вітчизною та з товаришами з інших кутків рейху. Лише той, хто ознайомився з народним співтовариством і навчився цінувати власну Батьківщину крізь призму націонал-соціалістичної ідеології, буде в змозі виступити на захист держави у

випадку необхідності, а якщо знадобиться, то і пожертвувати власним життям.

У певному розумінні ідея утворення осередків і клубів «Гітлерюгенду» мала на меті запобігти моральній корозії серед молоді, особливо у великих містах, і продемонструвати їй, що існують інші форми відпочинку, ніж перебування в кіно або пивні застілля, які до того ж потребують менше грошей. Унаслідок навіть діти з бідних родин мали можливість ознайомлення з Вітчизною та встановлення більш тісного зв'язку з народом.

Для цього не потрібні дорогі готельні номери – за декілька пфенігів вони знаходять притулок у житловому секторі найчарівніших регіонів рідної Вітчизни. Молоді люди, що ознайомились таким чином з власною великою Батьківщиною, матимуть згодом різноманітний політичний світогляд, до того ж не обмежений стінами пивного закладу...

Отже, позитивний розвиток молоді забезпечують три джерела, що діють комбіновано: батьківська домівка, школа і «Гітлерюгенд». Родина – найбільш малий, але найбільш важливий осередок народної спільноти. До завдань молодіжної організації не входить втручання в родинне життя та в діяльність батьків з виховання власних дітей. Однак і батьки не повинні втручатись у роботу нашої організації.

Проте молодіжні лідери мають розглядати як одне з власних провідних завдань підтримання гарних відносин з батьками власних підлеглих. Разом з тим вони зобов'язані надавати батькам будь-яку можливість ознайомлення з роботою власної організації. Вони мають бути завжди напоготові відповісти на будь-яке питання батьків. Лише той справжній ватажок молоді, хто знайомий з батьками членів власного осередку, їх побутовими умовами, родинною ситуацією, їх радощами і турботами. Кожен молодіжний рух має узгоджувати власну діяльність з батьківським домом.

«Гітлерюгенд» багато втратив за останні два роки у зв'язку з тим, що не мав достатньо часу для виконання поставлених перед ним завдань. Молоді робітники не мали можливості працювати в організації раніше восьмої

години ранку. Студенти теж, бо це зриває їхній розклад дня або настроїв. Тому заради проведення будь-яких заходів треба було займати вечори і в робочі дні, і в кожен неділю. Однак такий стан справ був не вигідним:

- 1) щодня діти цілком зайняті в школі або вдома;
- 2) у молодіжній організації все рівно не вистачало часу.

До того ж, щотижня було практично не можливо розпочинати похід раніше 12-ї години – через церковні заходи. У подальшому, згідно з домовленостями з верхівкою певних євангелістських структур, була досягнута домовленість про те, щоб вони не займали щотижня один вечір та дві неділі щомісячно. Згідно з наказом міністерства внутрішніх справ усі підлітки мали перебувати дома після 8-ї години щовечора.

Пролетарській молоді, що працювала до 19-ї години, якраз потрібна була приблизно година, щоб дістатись додому. Розпорядження поліції, що діяла з найкращих міркувань, неможливо було порушувати. Ситуацію можна було виправити лише особливим наказом, тобто визначенням однієї повної доби щотижня для проведення заходів молодіжної організації. Був розроблений план введення для підлітків державної молодіжної доби, при чому як на виробництві, так і у школах, шостий день щотижня. Саме цю добу обрали для діяльності «Гітлерюгенду»...

Головним все ж було те, що молодь отримала власну добу – від тепер було можливо проводити збори, екскурсії чи спортивні заходи у відриві від школи або виробництва, отримувати нові життєві враження і здобувати нових друзів. Таким чином, відносини між родинами і «Гітлерюгендом» були деякою мірою збалансовані. Мета і завдання почали доводитись до молоді спільними зусиллями: батьки розповідали дітям про власне життя та родинні традиції, а молодіжні лідери формулювали та роз'яснювали їм потреби націонал-соціалістичного керівництва.

Школа проводила навчання згори, а «Гітлерюгенд» знизу. Якщо у школі це робота вчителів, то в «Гітлерюгенді» – його лідерів. Безумовно, що

в межах школи авторитет вчителя має бути беззаперечним. За межами школи найвищим авторитетом для молоді є її лідер...

Між тим неможливо провести чітку розмежувальну лінію між школою та «Гітлерюгендом». Точно кажучи, між лідерами молоді та вчителями має бути налагоджена тісна взаємодія, заснована на спільній довірі і товаришуванні. Чим частіше вони будуть обмінюватись думками стосовно молодіжних справ, тим краще піде справа і в школі, і в «Гітлерюгенді». Будь-який ледачий учень у лавах молодіжного осередку буде врешті-решт працювати краще, якщо він вислухає повчання від вчителя ще і в класі.

У зв'язку із вищезгаданим необхідно звернути особливу увагу на наступне: з посиленням і піднесенням націонал-соціалістичного молодіжного руху в шкільних класах з'явилися представники дитячої організації «Юнгфольк», «Гітлерюгенду» і «Союзу німецьких дівчат». Саме тому вчителю доводиться докладати багато зусиль, щоб знайти правильний тон для розмови з ними. Річ у тому, що в той же час вони звичайні діти, як і будь-які інші. Але між функціонерами цих організацій та іншими дітьми є певна різниця. Тому завдання вчителя – не підривати без особливої потреби їхній авторитет...

За часів лібералізації було введено в обіг звання «оберштудієндиректор» – головний директор школи. Справжню ж цінність учителів «штудієнрат» визначить і продемонструє націонал-соціалізм.

«Гітлерюгенд» – це складова частина НСДАП. Його завданням є виховання нових членів націонал-соціалістичного руху. Кожен політичний рух, що досягнув влади, наражається на небезпеку корупції та переродження. Навіть у націонал-соціалістичного руху були певні труднощі з так званими «лицарями власного добробуту»...

Реальним захистом НСДАП від таких типів і є «Гітлерюгенд». Від вступу у віці 10 років і до 18-річного віку, тобто досить тривалий час, підлітки встигають зарекомендувати себе надійними бійцями за майбутнє...

Багаторічне перебування в лавах «Гітлерюгенду» дозволяє судити щодо цінності кожного заради суспільства. Саме тому не кожен член «Гітлерюгенду» автоматично стає членом партії. Лише ті, хто бездоганно виконував власні обов'язки мають впевненість стосовно того, що у 18-річному віці 9 листопада двері в НСДАП для них будуть відкриті.

Навряд чи необхідно підкреслювати той факт, що гармонійна кооперація між НСДАП і «Гітлерюгендом» суворо необхідна. Взаємовідносини поміж найвищим керівництвом молодіжної організації та керівництвом рейху, а також регіональних молодіжних лідерів з провінційною адміністрацією пронизані загальним прагненням розвитку та укріплення руху.

Джерело: Schirach B. V. Hitlerjugend. Leipzig, 1934. S. 18–54.

Додаток 3
«Карта партійних округів Гітлерюгенду»

Джерело: Chris Crawford. The Jungmaedel Service. London: BDM Historical Publications, 2006. 44 p.

У 1939 році територіальна структура «Гітлерюгенду» була змінена, як наслідок, були сформовані п'ять зон: Схід, Центр, Захід, Південь і Північ. Кожна з них поділялася на ряд районів, Gebiete. В 1939 році їх було тридцять п'ять: Схід: Берлін, Бранденбург, Помор'я, Сілезія, Данциг і Східна Пруссія;

Центр: Тюрінгія, Саксонія, Центральна Ельба, Мідлендс; Захід: Гранд-Гессен, Гессен-Нассау, Центральний Рейн, Рур і Нижній Рейн, Вестмарк, Саар і Пфальц, Вестфалія; Південь: Франконія, Баден, Вюртемберз, Центральна Баварія, Східна Баварія; Північ: Балтійське море, Шлезвіг-Гольштейн, Гамбург, Північне море, Мекленбурз, Нижня Саксонія.

Додаток К

**Витяг із мемуарів Ільзе Маккі «Завтра весь світ» (Моссе Дж.
Нацизм и культура. Идеология и культура национал-социализма / Дж.
Моссе. М.: Центрполиграф, 2003. 446 с.)**

Скептицизм та співучасть

Після того, як Гітлер став рейхсканцлером, справи у Німеччині почали змінюватись. Багато було зроблено для покращення умов життя трудящих мас. Скрізь будувались нові будинки та зносились нетрі. Люди отримували роботу, набагато менше безробітних збиралось навколо пивних закладів та пунктів продажу преси, дискутуючи та обурюючись. Народ почав краще одягатись, з'явилась можливість купувати більше продуктів для родини.

Наживка потроху спрацьовувала. Навіть ті, хто до того часу виступали проти Гітлера, віднині ставали його прихильниками. Різноманітні молодіжні клуби були зачинені, а замість них з'явився «Гітлерюгенд». Масонство було заборонено. Колишні товариства і студентські союзи нацистська партія прибрала до рук. Не залишилось майже нічого поза впливом нацистів.

Із часом гніт на тих, хто не вступав до нацистської партії, все більше посилювався. І ті люди відчували себе паріями. Врешті-решт, із тягарем на серці й важкими роздумами, батько дозволив мені вступити до «Гітлерюгенду», а сам став членом НСДАП. Той факт, що він мав астму й розладнану нервову систему дозволяв йому не брати активної участі у громадських справах.

Моє ж положення було зовсім іншим. Я, як і будь-хто з дівчат мого віку, була зобов'язана двічі на тиждень приходити на обов'язкові вечірні заняття. Ми також мали бути присутніми на всіх публічних заходах, а також на молодіжних зустрічах та спортивних змаганнях. Суботи та неділі були заповнені екскурсіями, походами з ночівлею у наметах, маршами, під час яких ми мали нести на собі важкі поклажі. Взагалі все це проходило доволівесело, різноманітних занять було більш ніж достатньо, що згодом

почало негативно віддзеркалюватись на наших успіхах у школі. Для домашніх справ часу взагалі не вистачало.

Вечірні заняття проводили молоді дівчата, за віком не набагато старші від нас. Це були функціонерки зі «Спілки німецьких дівчат», які вимагали від нас високого рівня дисципліни, що їм, між тим, вдавалося не дуже. Влітку нас виводили з приміщень й примушували годинами займатись на свіжому повітрі стройовою підготовкою. Ми мали крокувати, як солдати на параді, а дівчата-керівники віддавали накази не гірше за полкових унтерів.

Звичайно, нам у голови вкладали націонал-соціалістичну ідеологію. У більшості випадків юні керівниці самі не дуже розуміли те, про що доповідали. Із юних років нас готували до місії материнства, втокмачуючи, що мати, в очах улюблених керманіча та нацистського уряду, це найбільш поважна персона суспільства. Ми були надією Німеччини, й наше завдання було – народження та виховання дітей – наступного покоління синів та дочок, які у майбутньому мали продовжити традиції тисячолітнього рейху.

Вечірні заняття з юнаками проходили за подібним планом і у тій самій будівлі. Часто-густо нас збирали разом у великій аудиторії, де якісь поважні особи читали нам лекції з расових питань та про необхідність зберігання чистоти нації. Вони постійно нагадували нам про наші обов'язки як майбутніх матерів та чоловіків. Як не дивно, я насилу утримувалась від сміху, спостерігаючи за маленькими, з прищами, огидними півниками з павучими ніжками – нашими майбутніми чоловіками, батьками наших можливих дітей.

Вже досить скоро ці лекції принесли свої плоди у вигляді декількох випадків появи позашлюбних дітей рейху, які з'явилися у дівчат віком 13–19 років – зачатих саме у будівлі «Гітлерюгенду». Ці дівчата вважали, що вони вже виконали свій обов'язок і безтурботно ставились до скандалів у власних родин. Гіпотетичні батьки ж із гордістю дискутували, чия ж це була «робота», не рахуючись із тим, що дівчата теж їх чули.

Все це мені швидко набридло, і тому я почала вишукувати різні причини, щоб уникати вечірніх занять. Унаслідок цього я змогла більше уваги приділяти власній освіті. Виконання шкільних завдань й хатня праця надавали мені неабияке задоволення. Мої шкільні успіхи значно покращились.

Така поведінка принесла мені репутацію особи, що ухиляється від громадських справ, але це мене мало хвилювало. До речі, таких дівчат було доволі багато... На третьому році мого навчання у середній класичній школі відбулись значні зміни й у системі освіти. Замість 9 років навчання було введено 8, тобто один рік зрізали. Віднині будь-який предмет вивчався лише з нацистської точки зору. Більшість підручників замінили на нові, що були написані, складені або відредаговані урядовими чиновниками. «Майн Кампф» Адольфа Гітлера стала читанкою на заняттях з історії. Ми читали й обговорювали її з нашим викладачем, розділ за розділом, а коли вона закінчилась, розпочали знову. Передбачалось, що ми маємо знати її майже напам'ять, але мені нічого не лізло до голови. Я зненавиділа політику, не поважала політиків, але вважала, як і більшість людей, що Гітлер стоїть поза інтригами, поза віроломством, та що саме він є рятівником, який так потрібен Німеччині. Водночас його книжка здавалась мені і безглуздою, і докучливою. Наступною за важливістю після «Майн Кампф» була книга Розенберга «Міф ХХ століття», яку більшість мислячих німців вважали за поганий жарт. Був введений новий предмет – наука про раси. Релігійні заняття перетворили на факультативні.

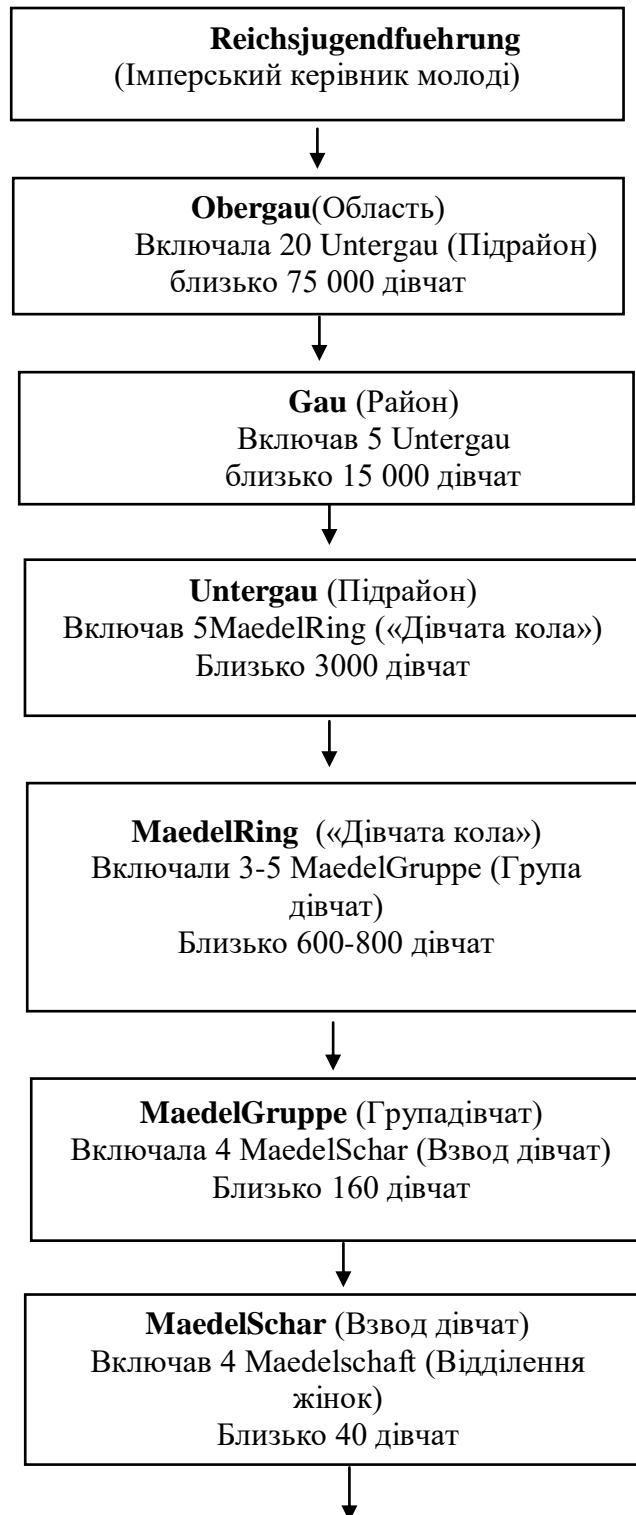
Наша школа завжди вважалась консервативною, тому я вважаю, що вчителі потрапили у скрутне становище. Більшість із них не були лояльними до Гітлера, але, щоб не втратити роботу, вони мусили, нехай лише зовні, змінити своє ставлення до нього. Вони поділяли мої погляди на політику, але не могли допустити, щоб я це відкрито проголошувала. До того ж, у кожному класі були інформатори серед учнів. Урядові чиновники ретельно перевіряли

біографії викладачів, звертаючи особливу увагу на їхнє політичне минуле. Багато вчителів втратили роботу, бо не були членами НСДАП.

Джерело: Моссе Дж. Нацизм и культура. Идеология и культура националсоциализма. М.: Центрполиграф, 2003. С. 323–326

Додаток Л

«Організація і структура Гітлерюгенду»

Maedelschaft(Відділенняжінок)
Близько 10 дівчат

Джерело: Chris Crawford. The Jungmaedel Service. London: BDM Historical Publications, 2006. 44 p.

Додаток М

«Шлях німецької дівчини»

«Союз Дівчаток»

Від 10 до 14 років

«Союз німецьких дівчат»

Від 14 до 17 років

Товариство «Віра та краса»

Від 17 до 21 року

«Націонал-соціалістична жіноча організація»

З 21 року

Джерело: Chris Crawford. The Jungmaedel Service. London: BDM Historical Publications, 2006. 44 p.

Додаток Г «Шлях німецької дівчини» демонструє етапи, які мала пройти кожна німкеня в часи Третього рейху для того, щоб стати повноправним членом суспільства. Все починалось в 10 років, коли дівчинка ставала частиною «Союзу дівчаток», у віці 14 років відбувався її перехід до середньої ланки – «Союзу німецьких дівчат». У віці 17 років дівчата ставали частиною товариства «Віра та краса», а вже у 18 років мали можливість приєднатися до Націонал-соціалістичної жіночої партії (Frauenshaft). В 21 рік, коли вони ставали повнолітніми, відбувався повноцінний перехід до Націонал-соціалістичної жіночої партії. На цьому кроці закінчувалась діяльність молодіжної жіночої організації по підготовці дівчат до дорослого життя.